

SALTFUNDET VED HARTE

DEN 13. NOVEMBER 1936

Beretning afgivet af det af Ministeriet for offentlige Arbejder den 24. Januar 1946 nedsatte Udvalg til Revision af Undergrundslovene

J. H. SCHULTZ A/S
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN
1948

*Det 17 cm lange Stykke Stensalt, der angives at være fremdraget ved Kærneboringen den 13. November 1936 ved Harte fra ca. 958 m Dybde.
Elfelt fot. 1936.*

Forord.

Udvalget er nedsat af Ministeriet for offentlige Arbejder ved saalydende Skrivelse af 24. Januar 1946 til Kontorchef i nævnte Ministerium *Svend Garde*:

»Paa Grund af Forholdene under Besættelsen har en paakrævet Revision af Loven af 19. Februar 1932 om Eftersøgning og Indvinding af Raastoffer i Kongeriget Danmarks Undergrund midlertidigt maattet stilles i Bero, og Loven, der udløb i 1940, er derfor med faa og lidet betydende Ændringer blevet forlænget, senest ved en Lov af 29. Juni 1945 for Tiden indtil 1. Juli 1946.

Den saaledes udskudte Revision bør efter Ministeriets Opfattelse forberedes af et sagkyndigt Udvalg, som kan fremkomme med Udkast til det fornødne Lovforslag paa Grundlag af nyere fremmed Lovgivning paa dette Omraade og de i de senere Aar indhøstede Erfaringer, herunder opnaaede videnskabelige Forskningsresultater — — —.«

Udvalget kom til at bestaa af følgende Medlemmer:

Kontorchef *Svend Garde*, Formand,
Direktør for D. G. U., Dr. phil. *H. Ødum*,
Rektor for Polyteknisk Lærestalt, Professor *Anker Engelund*,
Direktør for Geodætisk Institut, Professor, Dr. phil. *N. E. Nørlund*,
Direktør for Meteorologisk Institut, *Helge Petersen*,
Professor ved Universitetet, Dr. phil. *Arne Noe-Nygaard*,
Professor ved Polyteknisk Lærestalt, *Alfred Rosenkrantz*,
Direktør *G. E. Hartz* (udpeget af Industriiraadet) samt
Fuldmægtig i Ministeriet for offentlige Arbejder, cand. juris *J. Jørnow*.

Desuden beskikkede Ministeriet under 30. September 1947 Statsgeolog ved D. G. U., Dr. phil. *Sigurd Hansen* til Medlem af Udvalget.

Sekretærforretningerne er udført af Fuldmægtig i Ministeriet for offentlige Arbejder, cand. juris *J. Jørnow*, og fungerende Fuldmægtig i samme Ministerium, cand. juris *F. J. Boas*.

Som det vil fremgaa af Kommissoriet, har Udvalget faaet til Opgave at revidere den bestaaende Lovgivning om Eftersøgning og Indvinding af Raastoffer i Danmarks Undergrund. Som Følge af, at Loven var givet for et hidtil ukendt Retsomraade, var det i Loven fastsat, at den kun skulde gælde indtil 1940, og den er senere kun ganske midlertidigt blevet forlænget ved en Række Tillægslove.

Udvalget blev efter kort Tids Forløb klar over, at Lovens Regler i Virkeligheden havde faaet Gyldighed indtil 1988 gennem den Eneretsbevilling paa Eftersøgning og Indvinding af samtlige af Loven omfattede Raastoffer, som Statsministeriet i Henhold til Lovens Bestemmelser i 1938 havde udstedt til D. A. P. Co. for et Tidssrum af 50 Aar. Spørgsmaalet om en Lovrevision synes saaledes paa nuværende Tidspunkt kun at kunne behandles i nøje Forbindelse med Spørgsmaalet om en eventuel Ændring af Eneretsbevillingen.

Efter at man havde underrettet Ministeriet om sin fornævnte Opfattelse med Hensyn til Lovens Revision, paalagde Ministeriet Udvalget at overveje ogsaa sidstnævnte Spørgsmaal og at overtage og videreføre de under og efter Krigens stedfundne Undersøgelser med Hensyn til Ægtheden af det Saltfund, som var Forudsætningen for Eneretsbevillingens Meddelelse, og som fra flere Sider hævdedes at være af Falsum. Udvalget tog da denne Opgave op og foranledigede med Ministeriets Tilslutning, at de politimæssige Undersøgelser blev fortsat og udvidet.

Politiundersøgelserne, der bl.a. har omfattet en lang Række Afhøringer m.v., dels her i Landet, dels i Udlandet, har først kunnet afsluttes i Juli Maaned 1948. Jævnside med Politiundersøgelserne er der blevet foretaget bl.a. geologiske Undersøgelser, ligesom man har samarbejdet med andre danske sagkyndige og en tilkaldt engelsk Geolog.

Undersøgelsesarbejdet er hovedsageligt blevet udført uden for Møderne som en Forberedelse til disse. Sagens Akter omfatter ca. 1300 Foliosider Rapporter og Erklæringer m.v. foruden en omfattende Samling Breve, adskilligt Prøvemateriale fra Boringerne, Planer og Tegninger m.v., og Udvalget har afholdt i alt 172 Møder om Sagen. For om muligt at opnaa fuld Klarhed over Sagen har man ment sig forpligtet til at give Undersøgelserne en ret vid Udstrækning.

Resultatet af Udvalgets Arbejde har man sammenfattet i efterfølgende Redegørelse, som man har søgt at gøre saa kortfattet som muligt.

Udvalget vil til sin Tid afgive en Betænkning til Ministeriet vedrørende Spørgsmaalet om en eventuel Revision af Undergrundslovgivningen.

Indledning.

Indtil den første Verdenskrig var det den almindelige Opfattelse, at der i Danmarks Undergrund næppe fandtes værdifulde Raastoffer i større Mængde, i hvert Fald ikke i en saadan Dybde, at det kunde betale sig at indvinde dem. Nogle Raastoffer nær ved Jordoverfladen har dog været kendt og er blevet udnyttet. Dette gælder bornholmsk Granit og Kul, Neksø-Sandsten, Skrivekridt, Kalk, forskellige Lerarter, Brunkul m. m.

De geofysiske Maalemetoder, der blev taget i Brug i 20'erne i dette Aarhundrede, aabnede hidtil unaaede Muligheder for Efterforskning af Raastoffer i den dybere Undergrund, og Paavisningen af nye værdifulde Forekomster i Nordvesttyskland medførte en stærkt forøget Interesse i geologiske Kredse for Spørgsmaalet om Forekomsten ogsaa her i Landet af værdifulde Raastoffer som Stenkul, Olie, Stensalt, Kalisalte og Malme. Beskæftigelsen med dette Spørgsmaal — herunder Dr. phil. H. Ødums Sandsynliggørelse i 1923 af, at der findes Salt i Danmarks Undergrund, — gav sig Udslag i, at der i 1932 paa Initiativ af D.G.U.'s daværende Direktør, Dr. phil. Victor Madsen, blev gennemført en Lov om Efterforskning og Indvinding af Raastoffer i Kongeriget Danmarks Undergrund (Lov Nr. 27 af 19. Februar 1932)¹, hvorefter Raastofferne tilhører Staten, der kan give Eneretsbevilling til Efterforskning og Indvinding og derved sikre den betydelige Kapitalinvestering, som Undersøgelserne nødvendiggør.

I Motiverne til Loven hedder det bl. a., at det vistnok bør anses for uomtvisteligt, at ingen Grundejer i Danmark har erhvervet sin Ejendom under den Forudsætning, at der dybt nede under de dyrkbare Jordlag skulde skjule sig værdifulde Raastoffer, og at det derfor ikke kan hævdes, at privates berettigede Interesser kunde krænktes ved Lovbestemmelser om, at saadanne Raastoffer tilhører Staten. Det udtales endvidere, at Loven tilsigter i første Række at skabe et Grundlag for Tilvejebringelse af Klarhed over, om værdifulde Raastoffer — hvis de overhovedet findes — forekommer i saadanne Mængder og under saadanne Forhold, at en Udnyttelse deraf vil kunne svare Regning.

Loven omfatter kun de Raastoffer i Undergrunden, der ikke før Lovens Ikrafttræden har været underkastet privatøkonomisk Udnyttelse. Der har været rejst Spørgsmaal om, hvorvidt Salt og Olie i Kraft af den nævnte Begrænsning falder uden for Loven, idet Enkedronning Dorothea ca. Aar 1570 skal have indvundet Salt ved Kolding, og Befolkningen paa Bornholm i ældre Tid skal have benyttet Alunskifer, som mentes at have været olieholdig, som Brændsel. Udvalget mener dog ikke, at der kan rejses berettiget Tvivl om, at Salt og Olie omfattes af Loven. Loven fortolkes saaledes, at Begrebet »Undergrunden« omfatter de Jord- og Stenlag, der er ældre end Istidsaflejringerne.

Efter Lovens Udstedelse forsøgte man at skabe den fornødne danske økonomiske Interesse for Sagen, og da dette ikke lykkedes, prøvede man at finde en kvalificeret udenlandsk interesseret. Man kom herved i Forbindelse med Amerikaneren

¹(Bilag 75-81)

Fred. F. Ravlin, hvem Statsministeriet i September 1934 gav Tilladelse til at foretage Efterforskningsboringer i Omegnen af Kolding. Stedet var udpeget af Dr. Madsen paa Grundlag af geofysiske Maalinger, der var bekostet dels af private, dels af Staten, og som tydede paa, at der fandtes Stensalt².

I Januar 1935 gav Statsministeriet for et Tidsrum af 2 Aar Ravlin Eneret til at foretage Efterforskning af samtlige af Loven omfattede Raastoffer i hele Danmark, bortset fra Færøerne og Grønland. Statsministeriet gav samtidigt Ravlin Løfte om Eneretsbevilling for et Tidsrum af 50 Aar paa saavel Efterforskning som Indvinding af de nævnte Raastoffer, saafremt han blot fandt eet af de omhandlede Stoffer i Danmarks Undergrund. Det har vakt Kritik, at det ikke som Betingelse for Opnaaelse af Koncessionen udtrykkeligt var fastsat, at der skulde findes Raastoffer i saadanne Kvantiteter, at en Udnyttelse kunde finde Sted. Det nedenfor nævnte Saltfund, paa Grundlag af hvilket Ravlin opnaaede Koncession, angav ikke Tilstedeværelsen af større Saltmængder, endsige saadanne, der var store nok til at kunne udnyttes.

I Marts 1935 blev Tilladelsen efter Ravlins Ønske ændret saaledes, at 2-Aars Fristen, hvis et igangsat Efterforskningsarbejde ikke skulde blive afsluttet inden for de 2 Aar, automatisk forlængedes, indtil Arbejdet var afsluttet uden Standsning.

Ved Skrivelse af 13. December 1935 til Ravlins Sagfører, HRS. Carstensen, udtalte Statsministeriet bl. a., at Ministeriet til Opfyldelse af Lovens § 4, Nr. 7, (hvorefter det er en Betingelse for Eneretsbevillingens Bestaaen i sin Helhed, at Indvindingsvirksomhed er i Gang inden 4 Aar efter Bevillingens Meddelelse), kun vilde kræve, at Indvindingsvirksomhed inden Fristens Udløb var i Gang for eet af de paagældende Raastoffers Vedkommende. Statsministeriet ændrede imidlertid i Sommeren 1936 sin Opfattelse paa dette Punkt, hvilket gav Anledning til, at Ravlin anlagde Sag mod Statsministeriet ved Østre Landsret. Ved Rettens Dom af 6. November 1937 frifandtes Statsministeriet, idet det i Overensstemmelse med Statsministeriets ændrede Opfattelse statueredes, at Indvindingsvirksomheden maa være i Gang for hvert enkelt Raastof inden 4 Aar efter Bevillingens Meddelelse, for at Retten til Efterforskning og Indvinding af det paagældende Raastof kan bevares.

Ravlin havde allerede den 27. Juli 1935 paabegyndt en Dybdeboring (kaldet Paaby I) ved Harte ved Kolding, men denne Boring blev af tekniske Aarsager opgivet i Juli 1936, efter at man var naaet ned i 791 m Dybde. Boretaarnet flyttedes ca. 30 m mod Vest, og en ny Dybdeboring (kaldet Paaby II) blev iværksat i Begyndelsen af September 1936.

Den 17. November 1936 meddelte Ravlins Sagfører Statsministeriet, at Ravlin den 13. s. M. ved Dybdeboringen Paaby II havde fremdraget en ca. 17 cm lang Saltkærne, og at han derfor gjorde Krav paa at faa udstedt Eneretsbevilling paa samtlige de af Loven omfattede Raastoffer i Danmarks Undergrund, bortset fra Færøerne og Grønland. Dr. Victor Madsen foreviste i Statsministeriet Halvdelen

²(Bilag 77)

af den paa langs gennemsaveede Saltkærne og oplyste, at han havde overværet, at Kærnen den 13. November 1936 blev udtaget af Kærneboret, hvilket han skriftligt bekræftede³.

Statsministeriet udstedte derefter — saa vidt det nu kan ses uden yderligere Dokumentation for Saltfundets Ægthed — under 7. Februar 1938 en 50-aarig Eneretsbevilling paa Efterforskning og Indvinding af Raastoffer til Ravlins Selskab, D.A.P. Co., hvis Aktier i Sommeren 1938 blev overtaget af det amerikanske Olieselskab, Gulf Refining Co. Bevillingen omfatter hele Danmark (bortset fra Færøerne og Grønland) og alle de Raastoffer, der i Henhold til Undergrundsløven tilhører den danske Stat, og det udtales udtrykkeligt i den, at Ravlins Saltfund er en Forudsætning for dens Udfærdigelse⁴.

Umiddelbart efter Koncessionens Udstedelse i 1938 blev Lovens § 4, Nr. 7, hvorefter det var en Betingelse for Bevillingen, at Indvindingsvirksomheden var i Gang inden 4 Aar efter Bevillingens Meddelelse, ved Lov Nr. 130 af 13. April 1938 ændret saaledes, at Statsministeriet kunde forlænge Fristen til i alt 10 Aar (d. v. s. til 1948), idet man ansaa det for meget tvivlsomt, om det vilde lykkes at faa Indvindingsvirksomheden i Gang inden 4 Aar, og der i Udlandet i Almindelighed er længere Frist end 4 Aar⁵.

Statsministeriet forlængede derefter under 20. Maj 1938 Fristen paa de 4 Aar med yderligere 4 Aar og tilsagde samtidig paa visse Betingelser D.A.P. Co. endnu en Forlængelse paa 2 Aar.

I 1939 opdagede D.A.P. Co.'s danske Sagfører, HRS. Leif Gamborg, at Ravlin havde afgivet en urigtig Anmeldelse til Aktieselskabsregistret om Aktiekapitalens Indbetaling, og skønt Gulf Refining Co. straks redresserede den skete Fejl, kunde Bevillingen formentlig være blevet erklæret ugyldig. Statsministeriet ønskede imidlertid ikke at foretage et saadan Skridt over for Gulf Refining Co. Statsministeriet fik derimod under 17. Februar 1940 afsluttet en Tillægsoverenskomst, hvorved Koncessionen paa visse Punkter ændredes til Fordel for den danske Stat. Her skal blot nævnes, at den Selskabet i 1938 tilstaaede Forlængelse af den i Lovens § 4, Nr. 7, omhandlede Frist blev forkortet fra 4 til 2 Aar, altsaa til 1944. Selskabet fik dog Løfte om yderligere Forlængelser paa 2 Aar ad Gangen inden for den i Tillægsloven af 1938 fastsatte Maksimumsgrænse af 10 Aar under Forudsætning af, at Efterforskningen stadig blev fortsat i ikke mindre Omfang end i 1937⁶.

Det fremgaar af et Brev af 5. September 1939 til den nedennævnte Ingeniør Karl Østman fra Ravlin, at denne paa daværende Tidspunkt opholdt sig i Sverige, og at D.A.P. Co.'s nye Ledelse ikke ønskede, at Ravlin rejste til Danmark, for »Besværet med Regeringen var overstaaet»⁷.

³(Bilag 71)

⁴(Bilag 55)

⁵(Bilag 80)

⁶(Bilag 22)

⁷(Bilag 21)

Som Følge af Danmarks Besættelse blev Selskabets Virksomhed indstillet i Maj 1940, og den har først kunnet genoptages efter Krigens Afslutning i 1945. Da Fristen, inden hvis Udøb Indvindingsvirksomheden skulde paabegyndes, i Henhold til Lovens § 5 i Tilfælde af, at »force majeure« foreligger i dets Tidsrum, forlænges med et tilsvarende Tidsrum, og da Statsministeriet i Maj 1940 har anerkendt, at der under Besættelsen forelaa en saadan Tilstand, maa det antages, at Selskabet har Ret til at kræve Fristen forlænget med Besættelsestidens 5 Aar, d. v. s. til 1949. Saafremt Selskabet fortsætter Efterforskningsvirksomheden i ikke mindre Omfang end i 1937, har det som nævnt ifølge Koncessionen Krav paa at faa Fristen forlænget med 2 Aar ad Gangen til i alt 10 Aar, d. v. s. til 1953. Koncessionen vil herefter bortfalde for de Raastoffer, for hvis Vedkommende Indvinding ikke er begyndt forinden Juli 1953.

Kort Tid efter, at Undergrundssagerne i December Maaned 1942 var blevet overført fra Statsministeriet til Ministeriet for offentlige Arbejder, fremkom der Forlydende om, at Saltfundet den 13. November 1936 var et Falsum, og daværende Minister for offentlige Arbejder Gunnar Larsen lod straks foretage en politimæssig Undersøgelse med Afhøring af alle de Personer, der paa den ene eller den anden Maade havde Kendskab til Sagen, og som kunde afhøres paa daværende Tidspunkt, heriblandt navnlig Ravlins danske Assistent, Ingeniør Karl Östman, der hævdede at være bekendt med Omstændigheder, som paa afgørende Maade viste, at Saltfundet var et Falsum. Ravlin selv, der i 1938 havde forladt Danmark, kunde man derimod ikke komme i Forbindelse med under Krigen.

Sagen blev efter Begivenhederne den 29. August 1943 stillet i Bero, men efter Krigens Afslutning er Undersøgelserne blevet genoptaget. Der er blevet foretaget en Række yderligere Vidneafhøringer, saaledes er Ravlin blevet afhørt to Gange, første Gang i 1947 i Washington, anden Gang i Foraaret 1948 i Miami, og man har indhentet forskellige sagkyndige Udtalelser, bl. a. fra den af Geological Survey of Great Britain efter Anmodning af Ministeriet for offentlige Arbejder udpegede engelske Geolog, Professor S. E. Hollingworth.

Den Del af Boremateriellet, der kunde flyttes, blev i 1938 bragt til Helstedgaard ved Randers, hvor det har været til Raadighed under Politiundersøgelsen.

Resultatet af Undersøgelserne af Spørgsmaalet om Saltfundets Ægthed vil i store Træk blive omtalt nedenfor, idet der tillige indledningsvis vil blive gjort en Række korte orienterende Bemærkninger om Boremødet, Stedet for Boringerne, deres Dybde, de beskæftigede Personer og det geologiske Tilsyn med Boringerne m. m.

Orienterende Bemærkninger om Harteboringen.

Boremetoden m. v.

Paa Ravlins Arbejdsplads ved Harte fandtes det 30 m høje firkantede Boretaarn, der benyttedes ved Boringerne, samt følgende Bygninger: Ravlins Skur,

som han benyttede til Opbevaring af forskelligt Boremateriel (f. Eks. Skærehovederne) og som Kontor- og Værkstedsskur, de tilsynsførende Geologers Skur, Arbejdernes Skur, et Materialskur og Kedel- huset. Skurene kunde aflåses med Laase af simpel Konstruktion; Nøglerne opbevaredes uden for Arbejdstiden paa et Nøglebræt i Ravlins Skur. Der var altid en Vagtmand paa Pladsen uden for Arbejdstiden.

Boringerne udførtes som rotary-Boringer, d. v. s. Boringer, hvor Boret drejes rundt ved Maskinkraft. Drivkraften var Damp, der leveredes fra tre gamle Lokomotivkedler. *Borestammen* bestod af sammenskruede, cylindriske Borerør af Staal (joints), der hvert var ca. 30 eng. Fod langt og $4\frac{1}{2}$ eng. Tomme i Diameter, og i dens nederste Ende var der fastgjort et Skærehoved. Der anvendtes forskellige Typer af Skærehoveder, alt efter Karakteren af de Lag, der skulde gennembrydes. Ved Boring i meget haardt Materiale anvendtes Tandhjuls-Fræser (rollerbit) som Skærehoved; i øvrigt brugtes enten en tvedelt Mejsel (Fiskehalemejsel, fish tail bit), en tredelt Mejsel (three way bit) eller en firedelt Mejsel (four way bit). Skærehovedet havde større udvendig Diameter end Borerørene. Borestammen var foroven fastgjort til et firkantet Staalrør (kelly), der igen var ophængt med en Staalwire i en Talje i Boretaarnet. Ved Hjælp af et Damspil kunde Borestammen sænkes og løftes, og den blev normalt taget op og adskilt i 60 eng. Fod lange Stykker hver Dag inden Arbejdstidens Ophør.

I Boretaarnet var der ca. 1 m over Jorden en Træplatform (derrickfloor), i hvis Midte der var anbragt et Drivhjul (rotary-table), der drejede kelly'en og dermed hele Borestammen. Naar kelly'en, der kunde glide ned gennem Drivhjulet, under Boringens var sunket helt ned, blev et nyt Borerør indskudt mellem kelly'en og den øvrige Del af Borestammen. Bl. a. for at afkøle Boret og bringe det afmejslede (affræsede) Materiale op anvendtes en Lervælling (Skyllemudder), der under stærkt Tryk pumpedes gennem en Slangeforbindelse ind i kelly'en og derfra videre gennem den hule Borestamme til Udløb i Mejselen (Fræseren). Herfra steg Skyllemudderet ved Pumpens Tryk uden om Borestammen op til Jordoverfladen, hvor løsboret Materiale, som fulgte med op, blev sigtet fra. Det var stadig det samme Skyllemudder, der cirkulerede, men der blev Mellemrum tilført mere Vand og Ler. Derimod skal der ikke paa noget Tidspunkt være blevet tilsat Skyllemudderet Salt, hvilket normalt sker ved Boring gennem Saltlag.

For at afstive Borehullets Kanter ved Jordoverfladen blev der anbragt en Betonkasse omkring Hullet, og til og med de Dybder, hvor det paa Grund af Jordlagenes Beskaffenhed var nødvendigt, blev der anbragt Staalrør (Forerør), der forhindrede Udskridning af Borehullets Sider og styrede Borestammen under Optagning og Nedsænkning. Efter at Boring en Paaby II var blevet opgivet, søgte man i Efteraaret 1937 under Ravlins Ledelse og i Marts-April 1938 under Østmans Ledelse at faa Forerørene op, men flere af dem sad fast og maatte sprænges over. Det maa antages, at der endnu sidder $10\frac{3}{4}$ " Forerør fra ca. 150 m—236,6 m Dybde, og at der herefter er en uforet Strækning til ca. 300 m Dybde, hvorefter der sidder 7" Forerør indtil 1029,9 m Dybde.

Borepladsen ved Harte (Paaby II) Sommeren 1937. Ved Foden af Boretaarnet

staar Maskinanlægget, til højre for Taarnet følger: Ravlins Kontor, et Materialskur, Arbejdernes Skur og Geologernes Skur; i 1936 var Ravlins Skur det som Materialskur betegnede Skur; yderst til højre ses Kedelhuset med de tre forlængede Lokomotivskorstene. Magister Sole Munck fot.

Borearbejdet fandt i Almindelighed Sted i Dagtimerne, men der haves ogsaa Oplysninger om Boringer om Natten, hvor Arbejderne ikke var til Stede. Baade Ravlin og Østman forklarer ganske vist, at Boringerne altid skete med fuldt Mandskab, og at de ikke nogensinde har boret uden andres Medvirken om Natten, da de ikke vilde have været i Stand til alene at paasaette et nyt Borerør (joint). Ravlin hævder endog, at det vilde være uforsvarligt at bore, medmindre der til Stadighed var mindst 4 Mand til Stede. Heroverfor oplyser imidlertid Professor Noe-Nygaard, der en Overgang var tilsynsførende, at Ravlin selv borede hele Natten til den 5. November 1936 uden andre medvirkende end Østman, der tillige passede Fyret. Natboring⁸ fandt ifølge Professor Noe-Nygaard ogsaa Sted Natten mellem den 9. og 10. November 1936. Dette stemmer med, at Ravlin har noteret i sin Dagbog, at der blev boret de paagældende Nætter.

Det indre af Boretaarnet ved Harte (Paaby II) Sommeren 1937. Man ser ind over den vindafskærmede Arbejdsplads i Taarnets Fod. Paa Boretaarnets Gulv (derrick-floor) staar op mod Bræddevæggene to Damspil. I Mellemgrunden lidt til højre for Billedets Midte ses det store vandret liggende Drivhjul (rotary-table), under hvis Centrum Borehullet er beliggende, og gennem hvilket det øverste Stykke af Borestammen rager op. Magister Sole Munck fot.

Borestedet m. v.

Som ovenfor nævnt (pag. 8) blev der foretaget 2 Boringer ved Harte, begge paa Gaardejer Chr. Dahls Mark ved Paaby. Efter at den første Boring (Paaby I) var naaet ned i ca. 791 m Dybde, satte Borestammen sig fast, saaledes at Boringerne ikke kunde fortsættes. For at redde mest muligt af Materiellet blev Borestammen sprængt over, og som Følge heraf skulde der sidde ca. 155 m af Borestammen fra 525 til 680 m Dybde.

Boretaarnet blev herefter flyttet ca. 30 m mod Vest, hvor Boring en Paaby II blev paabegyndt den 2. September 1936. Den 14. November 1936 blev Boring en afsluttet for det Aar; man var da naaet ned i ca. 961 m Dybde.

I April 1937 blev Boring en (Paaby II) genoptaget. Ifølge D.A.P. Co.'s⁹ »History of Well« blev Borehullet da oprømmet indtil 956,7 m Dybde, hvor- efter der blev kærneboret. Det kunde herefter se ud, som om Borehullet har forgrenet sig i denne Dybde. Boring en fortsattes, indtil man den 16. August 1937 var naaet ned i ca. 1090 m Dybde, hvor Boring en afsluttedes.

⁸(Bilag 75-81)

⁹(Bilag 75-81)

Efter at Forerørene delvis var trukket op, blev Hullet af Sikkerhedshensyn — som sædvanligt ved opgivne Boringer — fyldt op med Sten og Jord m. m.

Ved Orientering efter Fotografier, optaget under Udførelsen af Boring en Paaby II, er i August 1943 konstateret en svagt udtalt, ca. 3 m² stor Fordybning i Marken paa det Sted, hvor denne Boring i øvrigt ogsaa ifølge Gaardejer Dahls Udsagn var beliggende. Ved Gravning paa det nævnte Sted blev der fundet en Betonkasse 2,5 m i Kvadrat, ca. 1,75 m dyb og med en Murtykkelse paa ca. 0,3 m; i Kassen laa nedkastet to Betonblokke, hver paa ca. 1½ m³. Selve Borehullet kunde ikke ses, men det er uomtvisteligt, at Boring en Paaby II foretages paa dette Sted.

Dybdeangivelserne m. v.

Under Boringerne beregnede man Dybderne ved Summering af de enkelte Borerørs Længde med Tillæg af Kelly's Nedsynkning, og ved stikprøvevis Maalinger med en tynd Staalwire blev Dybdeangivelsernes Nøjagtighed kontrolleret. Ravlin har selv forklaret, at Unøjagtigheden af Dybdeangivelsen for Saltet (958 m) højst androg 1 Tomme (2,54 cm). Det er dog mest sandsynligt, at Unøjagtigheden har været noget større, antagelig ca. ½ m.

Omkring den 13. November 1936 var der Uoverensstemmelse mellem Ravlins og Noe-Nygaards Dybdeangivelser, men Aarsagen til denne Afvigelse, der androg ca. 2 m, blev hurtigt konstateret og Borerapporterne rettet i Overensstemmelse hermed.

Ansatspunktet i Jordoverfladen for Boring en Paaby II laa i Kote 30,9 m over Normal-Nul. Dybderne i Hullet maales imidlertid ikke fra Jordoverfladen, men fra Overfladen paa Rotations-Bordet (the rotary table), der laa 1 m over Terræn, altsaa i Kote 31,9 m, ud fra hvilket Punkt de paa Boreprofilen angivne Dybder er regnet¹⁰.

Der er konstateret visse Uoverensstemmelser mellem de Dybdeangivelser, der findes i Ravlins Dagbog, og de af D.A.P. Co. opgivne Dybder. For den Kærneborring den 13. November 1936, ved hvilken Saltkærnen kom for Dagen, opgives der dog overensstemmende Dybder.

Dybdeboringer som Boringerne ved Harte vil med den anvendte Boremethode saa at sige aldrig gaa lodret ned, men ofte være uregelmæssigt forløbende. Der haves Oplysninger om Afvigelser fra den vertikale Udgangsretning paa et Par hundrede Meter i ca. 1000 m Dybde. Man plejer derfor at bestemme Afvigelserne fra Vertikalen. Ravlin gjorde det ved at sænke et Inklinometer, bestaaende af en Flaske med Flussyre, der var anbragt inden i et 1½ m langt Rør, ned i Borehullet. Dette ret primitive Apparat var imidlertid kun i Stand til at registrere, hvor mange Grader Borehullet afveg fra Vertikalen, hvorimod det ikke var i Stand til i øvrigt at bestemme Afvigelsens Retning. Der haves derfor nu ingen Mulighed for paa Grundlag af de foreliggende Oplysninger med

¹⁰(Bilag 75-81)

Sikkerhed at fastslaa det Sted, hvor Kærnetageren borede den 13. November 1936, og altsaa heller ikke fra hvilket Punkt paa Jordoverfladen Vertikalen gennem Stedet for Kærnetagningen denne Dag udgaar. Ifølge Ravlins Forklaring oversteg Afvigelsen ikke paa noget Tidspunkt 2°. Denne Oplysning maa dog formentlig tages med et vist Forbehold, men saafremt Ravlins Angivelser er rigtige, kan Afvigelsen i 958 m Dybde næppe være større end nogle faa Dekameter.

Personalet.

Ved Boringerne var foruden Ravlin beskæftiget en Assistent, en Boremester og en Række Arbejdere.

Frederick Franklin Ravlin, der er født i Chicago i 1895, har forklaret¹¹, at han har uddannet sig som »engineer«, og at han endvidere har studeret Jura og Arkitektur. Videre har han forklaret, at han siden 1927 har beskæftiget sig med Olieboringer; men under de fortsatte Afhøringer viste det sig, at han overhovedet kun havde deltaget i een Boring, nemlig en Del af en Lineboring ved Miami i Florida. Det Selskab, der udførte denne Boring, og i hvilket han var personligt interesseret, gik fallit, kort før han rejste til Danmark i 1934. Han havde saaledes ikke forestaaet nogen rotary-Boring, før han kom til Danmark.

Ikke desto mindre erklærede Ravlin i sin første Ansøgning til Statsministeriet¹² om Koncession paa Danmarks Undergrund, at hans Garanti for, at han kunde magte Opgaven, var den, at han var en af de mest benyttede Olieeksperter i USA og lige havde fuldført og financieret Olieboringerne i Syd-Florida.

Assistenten var som foran nævnt *Karl Østman*, der er født paa Jegindo (ved Mors) i 1903. Han har vedrørende sin Uddannelse forklaret, at han ved Odense Maskinteknikum tog Eksamen som Konstruktor og derefter rejste til Hollandsk Indien¹³, hvor han opholdt sig i nogle Aar og bl. a. uddannede sig som Oliengienør. Under en Rejse til Amerika i 1933 kom han i Miami i Forbindelse med Ravlin, der arbejdede med den ovennævnte Boring.

Østman har selv forklaret, at han som Ravlins nærmeste Medarbejder var forestaaet for alle de andre, der var beskæftiget ved Boringerne, og ledede Arbejdet, naar Ravlin ikke selv var til Stede.

Ifølge Ravlins Forklaring indtog Østman dog en noget mere beskeden Stilling. Ravlin har ganske vist betegnet Østman som sin første og eneste Assistent ved Boring en, men har tilføjet, at Østman, der var hans Tolk og Bud, ikke havde noget Kendskab til Boringer ud over, hvad Ravlin havde lært ham. Det var, hævder Ravlin, altid Ravlin selv eller Boremesteren, der forestod Borearbejdet.

Det fremgaar imidlertid af nogle hos Østman beslaglagte Papirer, at Østman, inden Ravlin kom til Danmark, var hans befuldmægtigede Repræsentant her i Landet, og at Ravlin i hvert Fald en Overgang under Borearbejdet havde givet

¹¹(Bilag 75-81)

¹²(Bilag 77)

¹³(Bilag 71)

Østman Fuldmagt til at disponere paa sine Vegne, naar Ravlin var fraværende. Af disse Papirer fremgaar det faktisk, at Østman selv, navnlig i Begyndelsen, nærmest følte sig sideordnet med Ravlin. Ifølge den oprindelige Kontrakt af 1935 mellem Østman og Ravlin skulde Østman — foruden sin Løn — have en Provision paa 4 % af Salgsprisen for de Raastoffer, der blev produceret af Ravlin i Danmark. Denne Overenskomst blev i 1937 ændret saaledes, at Østmans Provision skulde beregnes af Salgsprisen, efter at Udgifterne var blevet trukket fra. Østman blev senere Meddirektør i D.A.P. Co.'s danske Forretningsafdeling.

Paa Grundlag af disse og de i øvrigt foreliggende Oplysninger maa det formentlig antages, at Østman har haft en ret selvstændig og betroet Stilling, nærmest svarende til en Forretningsførers.

Boremester var i Efteraaret 1936 Svenskeren *Steen Otto Christian Remahl*, der tidligere havde beskæftiget sig med Borearbejder i Amerika i ca. 9 Aar. Han havde som Arbejdsformand den daglige tekniske Ledelse af selve Borearbejdet og deltog selv i det, idet han passede Borestammens Rotation og Nedsænkning.

Beskæftiget ved Harteboringerne var endvidere neden nævnte Arbejdere, der alle var danske:

Therkel Hansen Knudsen, Hans Michael Kraft, Harald Riis, Ejnar Olsen, Esrik Knudsen og Johannes Sønnichsen Knudsen.

Det faste Mandskab ved Borearbejdets Udførelse var Therkel Knudsen, Kraft, Riis og Olsen. De tre førstnævnte var under Remahls Tilsyn beskæftiget ved selve Borearbejdet og plejede bl. a. at adskille, rengøre og samle Kærneborret; Olsen passede Fyret. Johs. Knudsen var Nattevagt, men hjalp enkelte Gange til ved forskellige Arbejder om Dagen. Esrik Knudsen var Søndagsvagt, men ogsaa han assisterede undertiden ved forskelligt forefaldende Arbejde.

Tilsynet.

Boringerne var under Tilsyn af D.G.U., hvis daværende Direktør, nu afdøde Dr. phil. Victor Madsen, var Statsministeriets Konsulent i Undergrundssager. Tilsynsarbejdet blev i Almindelighed udført af D.G.U.'s nuværende Direktør, Dr. phil. H. Ødum, mag. scient. Frk. Sole Munck og nuværende Professor, Dr. phil. Arne Noe-Nygaard, hvilken sidstnævnte var til Stede den Dag, da Saltfundet skete, men som paa det Tidspunkt kun havde været tilsynsførende i nogle faa Dage. Der var dog ikke uafbrudt geologisk Tilsyn med Boringerne, da det undertiden skete, at den tilsynsførende Geolog af tjenstlige Grunde var fraværende et Par Dage. Dr. Victor Madsen kom hyppigt selv og inspicerede Arbejdet. Han har oplyst, at han var til Stede ved Borearbejdet den 2.—11. Oktober, den 19. Oktober, den 1. November og den 8.—15. November 1936, og ifølge denne Forklaring skulde man tro, at han havde overværet hele Borearbejdet den 13. November 1936¹⁴.

¹⁴(Bilag 75-81)

Professor Noe-Nygaard har imidlertid forklaret, at han i Løbet af Dagen den 13. November 1936 efter Aftale med Dr. Madsen ringede til denne, der paa dette Tidspunkt lige var ankommet til Kolding, og fortalte ham, at der blev kærneboret, hvorefter Dr. Madsen først kom til Stede om Aftenen og overvarede Udtagningen af Kærnen. Professor Noe-Nygaards Forklaring støttes af de af Østman, Riis og Gaardejer Dahl afgivne Udtalelser.

Dr. Madsen har oplyst, at hans Tilstedeværelse ikke skyldtes nogen Opfordring fra Ravlin eller nogen Forventning om at finde Salt netop den Dag, men at han gerne vilde tale med Ravlin, der kort efter skulde rejse til Amerika.

Hverken Statsministeriet eller Dr. Madsen havde, saa vidt man kan se, givet nogen Instruks for det geologiske Tilsyn med Boring en udover, at Dr. Madsen havde paalagt de tilsynsførende Geologer at sørge for, at der blev taget rigeligt med Prøver til D.G.U. Dr. Madsens Syn paa Tilsynsarbejdet kan i øvrigt udledes af en Skrivelse¹⁵, som han den 26. November 1936 — altsaa kort efter Saltfundet — sendte til Statsministeriet, og hvoraf fremgaar, at man ikke har regnet med, at det skulde være Tilsynets Opgave at kontrollere Ægtheden af eventuelle Fund. Statsministeriet gik ikke nærmere ind paa Spørgsmaalet i sin Svarskrivelse af 19. December s. A. til Dr. Madsen. At man ikke har tænkt paa Spørgsmaalet om Kontrol med Ægtheden er i Betragtning af de meget betydelige økonomiske Interesser, hvorom det drejede sig, vanskeligt at forstaa, navnlig naar henses til, at Dr. Madsen ved et Brev af 2. Januar 1935 var blevet advaret mod Ravlins »særlige amerikanske Forretningsmetoder« af en Dansk-Amerikaner ved Navn Carl Holm¹⁶.

De til Tilsynsarbejdet anvendte Geologer var end ikke gjort bekendt med, at Fund af Raastoffer, der ikke tidligere var paavist her i Landet, berettigede Ravlin til en saa omfattende Eneretsbevilling som den, det her drejede sig om. De tilsynsførende maatte efter det foreliggende opfatte deres Arbejde saaledes, at der alene var Tale om en rent videnskabelig Indsamling af Boreprøver til D.G.U., omend de faktisk ogsaa kom til at yde Ravlin, der selv kun besad ringe geologisk Sagkundskab, en tiltrængt geologisk Assistance. Ravlin paaskønnede dog ikke den Hjælp, han modtog fra de danske Geologer, men beklagede sig gentagne Gange til Statsministeriet over, at han skulde refundere Staten D.G.U.'s Udgifter til det geologiske Tilsyn, idet han anførte, at han ikke havde nogen Nytte af Geologernes Tilstedeværelse. Det var en saadan Klage, der gav Anledning til Dr. Madsens fornævnte Skrivelse af 26. November 1936.

Kærneboringerne m. v.

Af det afmejslede (affræsed) Materiale, der med Skyllenudderet blev bragt op til Jordoverfladen og der sigtet fra, udtog de tilsynsførende Geologer kontinuerligt *Skylleprøver*, hvoraf de søgte at udlede Oplysninger om Beskaffenheden af de gennemborede Lag; men Bedømmelsen var ofte usikker og utilstrækkelig,

¹⁵(Bilag 77)

¹⁶(Bilag 71)

da Materialet ikke viste Lagenes Struktur og desuden kunde hidrøre ikke blot fra det Lag, hvori der bores i Øjeblikket, men tillige fra uforede Strækninger i tidligere gennemborede Lag.

Naar man ved Boring en gennem et bestemt Jordlag ønskede at faa mere fyldige og sikre Boreprøver op, udførte man den paagældende Boring med et *Kærnebor* (core drill), hvorved tilvejebragtes *Kærneprøver*. Kærneborret bestod ved Boringerne i 1936 af et 22 Fod langt Staalrør i eet Stykke med en Diameter paa 4 Tommer (det ydre Kærnerør), i hvilket var fastgjort et indre Kærnerør (core barrel), der ligeledes var af Staal og bestod af 6 Stykker, der hvert var ca. 3 Fod langt og ca. 2½ Tomme i indre Diameter. Forneden var der paaskruet de to Rør et Skærehoved af en noget anden Konstruktion end den i Almindelighed anvendte, og foroven paa det indvendige Rør var der paassat en Kugleventil. Kærneborret kunde ikke samles eller skilles af mindre end 2 Mand.

Forinden en Kærnetagning paabegyndtes, maatte man i 1936 tage hele Borestammen op af Borehullet, aftage Skærehovedet, paasætte Kærnebor og sænke Stammen ned i Borehullet igen. Efter Kærnetagningen maatte Borestammen paa ny hejses op og Kærneborret skrues fra, før Kærnen kunde tages ud. Da Borestammens Staalrør maatte skrues fra hinanden, varede Arbejdet en hel Dag, naar der bores i Dybder paa ca. 950 m. I 1937 anvendtes en anderledes konstrueret Kærnetager, som kunde nedsænkes inden i Borestammen, udbore Kærnen og tages op, uden at det var nødvendigt at tage hele Borestammen op.

Der var ikke altid Enighed mellem Geologerne og Ravlin om, hvornår der skulde foretages Kærneboringer. Geologerne ønskede, at der blev taget mange Kærneprøver, hvilket Ravlin modsatte sig, da det forsinkede og fordyrede Arbejdet. Det kunde dog ske, at Ravlin lod tage en Kærneprøve uden Opfordring fra Geologernes Side. I Efteraaret 1936 blev der 6 Gange taget Kærneprøver. I 1937 skete det 18 Gange¹⁷.

Østman og Remahl har i 1943 forklaret, at Samlingen af Kærneborret sorterede under Remahl, men Østman har senere udtalt, at han selv sammen med en af Arbejderne plejede at samle Kærneborret. Ravlin plejede ikke at deltage i dette Arbejde. Ravlin har forklaret, at han — bortset fra de korte Perioder, hvor han selv fungerede som Boremester, — kun var med til at samle Kærneborret, naar han vilde vise Arbejderne, hvordan de skulde bære sig ad.

Ifølge Ravlins Forklaring plejede man at samle hele Kærneborret, saa snart det var rengjort efter en Kærneboring. Naar Kærneborret skulde anvendes igen kort efter, blev det stillet op i et Hjørne af Boretaarnet med et Forlængerrør paaskruet i Toppen. (Ravlin forklarede oprindeligt i 1947, at Kærneborret i saadanne Tilfælde laa paa Gulvet i Boretaarnet, men rettede kort efter denne Forklaring). Hvis Kærneborret derimod ikke skulde tages i Brug i en Maanedstid eller mere, blev det henlagt paa et Rørstativ bag ved Boretaarnet. Kærneborret laa aldrig ned paa Platformen, og det har aldrig beroet i Ravlins Skur¹⁸.

¹⁷(Bilag 75-81)

¹⁸(Bilag 77)

Ogsaa Arbejderne *Therkel Knudsen, Kraft, Riis, Olsen og Esrik Knudsen* har forklaret, at man efter endt Kærneborring straks rensede og samlede hele Kærneborret, og at Kærneborret ikke plejede at bero i Ravlins Skur. Arbejderne har imidlertid i Modsætning til Ravlin forklaret, at Kærneborret laa ned ved Boretaarnet, naar det ikke blev benyttet. Østman har i 1943 udtalt, at det kun var det indvendige Kærnerør, der blev rensat og indsmurt. Det udvendige Kærnerør, der var malet, fik altid Lov til at blive liggende ved Boretaarnet, medens det indvendige Rør blev opbevaret i Ravlins Skur, adskilt i sine Bestanddele. Det kunde dog ske, at det indvendige Rør efter at være rengjort blev skudt ind i det udvendige Rør. Efter Krigens Afslutning har Østman udtalt, at det var en Sædvane, der strengt blev overholdt, at Kærneborret, naar en Kærneborring skulde begynde, laa adskilt i sine Bestanddele. Remahl har erklæret, at han ikke kunde huske, hvorledes man plejede at forholde sig med Kærneborret efter en Kærneborring. Han mener dog, at det indre Kærnerør plejede at ligge adskilt i sine Bestanddele i Skuret¹⁹.

Ravlin og Østman har endvidere forklaret, at den, der samlede det indvendige Kærnerør, plejede at se gennem de enkelte Led for at kontrollere, at de var i Orden. Dette bekræftes af Therkel Knudsen, medens Boremester Remahl bestemt har erklæret, at det gjorde man aldrig.

Der er overensstemmende Forklaringer om, at naar en Kærneborring var afsluttet, blev Kærneborret adskilt af Arbejderne ved Boretaarnet. Det indvendige Kærnerør blev bragt hen uden for Ravlins Skur, hvor det blev fastgjort i en Skruestik. Ventilen blev derefter taget af, og Arbejderne skød med en Stang eller et særligt konstrueret Apparat, der blev indstukket i Rørets øverste Ende, Kærnen ud i en Trærende. Under Udskydningen kom Kærnen almindeligvis ud i flere Stykker, dækket af Skylemudder.

Oplysninger af Betydning for Bedømmelsen af Saltfundets Ægthed.

1. Forklaringerne om Kærneborringen den 13. November 1936.

Om Kærneborringen denne Dag har *Østman* i 1943 til Politiet forklaret²⁰, at han som sædvanligt indfandt sig ved Borestedet Kl. 8 om Morgen. Paa dette Tidspunkt var Boremesteren og de til Boringens Udførelse nødvendige 4 Arbejdere til Stede, medens Ravlin og den tilsynsførende Geolog, nuværende Professor Noe-Nygaard, endnu ikke var ankommet.

Borerørene stod adskilt i Taarnet parat til Nedsænkning. Det indre Kærnerør laa adskilt inde i Ravlins Skur, medens det ydre Kærnerør laa udenfor.

¹⁹(Bilag 71)

²⁰(Bilag 75-81)

Ravlin ankom kort efter Østman og gav straks Ordre til, at der skulde kærnebore. Østman gik først hen til Boremesteren i Boretaarnet og gik derpaa faa Minutter efter ind i Ravlins Skur, hvor Ravlin befandt sig alene, idet han var i Færd med at tilpasse et aflangt Stykke Stensalt mellem Fræserne paa Kærnetagerens Skærehoved. Ravlin pressede Saltet et Stykke ind i Skærehovedet, hvorpaa Østman sagde noget i Retning af: »Den gaar vist ikke Ravlin.« Ravlin, der var meget flegmatisk, svarede imidlertid ikke, men fortsatte med sit Arbejde. Østman gik udenfor et Øjeblik, og da han kom tilbage, var Ravlin ved at klistre lidt Ler ind i den øverste Del af selve det indre Kærnerør. Leret var graaligt og af samme Udseende som det Ler, der anvendtes ved Skylningen.

Østman følte sig straks overbevist om, at Ravlin havde anbragt Saltstykket i Kærnerøret i den Hensigt, at det skulde se ud, som om Saltet var blevet fundet nede i Jorden. Han sagde imidlertid ikke mere om Sagen til Ravlin, ligesom han ikke omtalte sine lagttagelser til nogen af de tilstedeværende paa Arbejdspladsen.

Østman var sikker paa, at det omhandlede Saltstykke var tildaannet af et af de Stykker Stensalt, som han kort Tid i Forvejen havde købt i P. A. Kruuses Materialhandel i Odense til Brug ved nogle Vægtfyldeforsøg, som Ravlin og han udførte. Østman gav sig derfor til overfladisk at lede efter dette Saltstykke. Han fandt imidlertid hverken dette Saltstykke eller de 2—3 andre Stykker, som han havde købt i den nævnte Forretning.

Kærneboret blev herefter samlet. Østman mente at kunne huske, at Ravlin selv havde sat Ventilen paa det øverste Led af det indvendige Kærnerør, hvorved det blev umuligt at se gennem Røret. Østman kunde derimod ikke huske, hvem der havde samlet Resten af det indre Kærnerør; han kunde ikke engang huske, om han selv havde været med til det.

Den tilsynsførende Geolog (nuværende Professor Noe-Nygaard) var endnu ikke kommet, da Kærneboret blev samlet, men kom som sædvanlig til Stede om Formiddagen ved selve Boringens Begyndelse.

Østman kunde ikke huske noget nærmere om Forløbet af selve Boringen den 13. November 1936.

Optrækningen af Borestammen begyndte mellem Kl. 14 og 15, og det var ved at blive mørkt, da Kærneboret kom op. Kærneboret blev under Østmans Tilsyn adskilt paa sædvanlig Maade og det indre Kærnerør bragt hen til Skuret. Ogsaa Udtagningen af Kærnen foregik ligesom sædvanlig. Afvaskningen foregik imidlertid mod Sædvane inde i Skuret.

Noe-Nygaard bar de første Stykker af Kærnen ind i Skuret, hvor Dr. Madsen foretog Afvaskningen af Kærnen, og hvor ogsaa Ravlin befandt sig. En af Arbejderne bar et eller flere Stykker ind. Østman bar selv de sidste Stykker af Kærnen ind i Skuret, hvor han overvarede Afvaskningen af den sidste Del af Kærnen.

Da alle Kærnestykkerne var bragt ind i Skuret, og næsten hele Kærnen var afvasket, udbrød Dr. Madsen: »Der har vi ligegodt Saltet.«

Den paagældende Aften blev der ikke foretaget nogen egentlig Undersøgelse af Borekærnen.

Ravlin sagde nogen Tid senere til Østman: »Forget all about it,« og Østman mente, at denne Udtalelse maatte referere til Begivenhederne omkring Saltfundet.

Østman havde forinden Politiafhøringen sammen med Landsrets sagfører H. Lannung haft et Møde med daværende Minister Gunnar Larsen, over for hvem han havde afgivet en Forklaring²¹, der i Hovedsagen var overensstemmende med hans senere Udtalelser til Politirapporten. Dog udtalte han over for Ministeren, at Ravlin havde anbragt Saltet i Kærneboret om Aftenen den 12. November og ikke om Morgen den 13. November som forklaret til Politiet. Boret blev ifølge Østmans Forklaring til Gunnar Larsen liggende med Saltklumpen i til næste Morgen, hvor det blev sænket ned i Borehullet.

Landsrets sagfører Hermod Lannung oplyste over for Ministeren²², at Østmans Forklaring til denne stemte nøje overens med, hvad Østman havde fortalt ham omtrent to Aar tidligere.

Landsrets sagfører Lannung havde ønsket, at der blev givet Østman frit Lejde for det Tilfælde, at han skulde være medskyldig. Der blev dog ikke givet Østman noget bindende Løfte om Straffrihed, men Justitsministeren udtalte, at man vilde stille sig velvilligt over for Østman og paa Forhaand være indstillet paa ikke at rejse Tiltale imod ham.

Landsrets sagfører Lannung og Østman erklærede sig tilfreds med denne Udtalelse.

Direktør Th. Juncker, der havde arrangeret Mødet mellem Østman og Gunnar Larsen, havde over for Gunnar Larsen udtalt²³, at han ved Samtaler med Østman havde faaet den Opfattelse, at det var Østman, der efter Ravlins Ordre havde udført Falskneriet.

Boremester Remahl har over for Politiet med Bestemthed erklæret²⁴, at Ravlin og Østman om Aftenen den 12. November 1936, da Arbejderne enten var gaaet eller i hvert Fald var ved at gaa, begyndte at samle Kærneboret. Remahl, der ellers havde med dette Arbejde at gøre, tilbød sin Assistance, men denne blev afslaaet, uagtet Remahl i sin Stilling som overordnet ikke modtog Overarbejdsbetaling. Han hævdede ligeledes bestemt, at Kærneboret laa samlet om Morgen den 13. November, da han ankom til Borestedet.

²¹(Bilag 77)

²²(Bilag 71)

²³(Bilag 55)

²⁴(Bilag 80)

Tømrer Harald Riis har med stor Sikkerhed hævdet, at Kærneboret i Modsætning til Sædvane ikke var blevet samlet straks efter den forudgaaende Kærneboring, og at han, der ellers altid var med til at samle Kærneboret, udtrykkeligt af Ravlin eller Østman havde faaet Besked paa ikke at gøre det ved denne Lejlighed. Han hævdede ligeledes med Sikkerhed, at Kærneboret laa samlet ved Boretaarnet om Morgen den 13. November, da han og de øvrige Arbejdere ankom.

Østman har saavel før som efter Krigens Afslutning bestridt Rigtigheden af Remahls og Riis's Forklaring.

De øvrige Arbejdere har ikke kunnet forklare noget om dette Punkt.

Vedrørende Udtagningen og Afvaskningen af Kærnen den paagældende Dag har *Therkel Knudsen* og *Ejnar Olsen* forklaret, at Udskydningen af Kærnen foregik uden for Ravlins Skur, og at Kærnestykkerne i en Trærende blev baaret ind i Skuret, hvor Afvaskningen fandt Sted.

Harald Riis, *Kraft*, og *Nattevagten Johs. Knudsen* mente derimod, at det indre Kærnerør blev adskilt uden for Skuret, hvorefter de enkelte Stykker af Boret blev baaret ind i Skuret, hvor Kærnen blev skudt ud.

Alle Arbejderne har overensstemmende forklaret, at de mod Sædvane ikke har overværet Afvaskningen, idet de, saa snart Kærnen var baaret ind i Skuret, havde faaet Besked paa, at de godt kunde gaa hjem. Olsen var gaaet ind i Skuret for at se, om der var noget interessant i Kærnen, men var straks blevet vist ud af Ravlin. Johs. Knudsen havde — vistnok af Østman — faaet Besked om, at ingen maatte komme ind i Skuret.

Therkel Knudsen og *Ejnar Olsen* har forklaret, at Arbejderne først flere Dage senere havde faaet Underretning om Saltfundet.

Harald Riis mente dog, at han allerede om Aftenen den 13. November havde faaet at vide, at der var fundet Salt.

Dr. Victor Madsen har oplyst²⁵, at saavel Udskydningen af Kærnen som Afvaskningen foregik i Ravlins Skur.

Nuværende *Professor, Dr. phil. Arne Noe-Nygaard*, der som ovenfor nævnt var til Stede som tilsynsførende Geolog i Perioden 4.—14. November 1936, har i 1943 over for Politiet forklaret, at han et Par Dage i Forvejen havde faaet at vide, at der vilde blive kærneboret den 13. November 1936. Han indfandt sig formentlig mellem Kl. 8 og 9 om Morgen paa Borestedet paagældende Dag. I Løbet af Eftermiddagen var han en eller flere Gange oppe i Boretaarnet, og Boremesteren gjorde paa et eller andet Tidspunkt en Bemærkning om, at Boret »faldt«.

Professor Noe-Nygaard forklarede oprindeligt i Overensstemmelse med Dr. Victor Madsen, at Udskydningen af Kærnen foregik inde i Ravlins Skur, men æn-

²⁵(Bilag 22)

drede det senere til, at selve Udskydningen foregik uden for Skuret i Loftlampens Lys gennem Døråbningen.

Professor Noe-Nygaard mente, at det enten var ham selv, der tog imod Kærnestykkerne, efterhaanden som de kom ud, og gav dem videre til Ravlin, der vaskede dem af, eller at det var Ravlin, der tog imod Stykkerne og gav dem videre til Noe-Nygaard, der i saa Fald foretog Afvaskningen. Kærnen var betydeligt kortere end ventet.

Saltkærnen, der var gennemsaaft af stejlstaaende Sprækker, kom ud som et Stykke for sig, og der var anden Kærne paa begge Sider af Saltet. Lagene over og under Saltet havde en vis Hældning, som man ikke havde iagttaget Mage til i de tidligere gennemborede Lag. Kærnestykkerne blev — i hvert Fald i første Omgang — lagt nøjagtigt i den Orden, hvori de kom ud af Kærnerøret. Kærnestykkerne blev herefter med Undtagelse af Saltkærnen bragt over i Geologernes Skur.

Efter Krigens Afslutning anmodede Udvalget, der som foran nævnt var blevet nedsat i Januar 1946, Østman om at komme til Stede for at uddybe sin Forklaring. Over for Udvalget erklærede *Østman*²⁶, at han ikke kunde vedstaa sin over for Politiet afgivne Forklaring. Han hævdede først, at han aldrig havde set Politirapporten og følgelig heller ikke havde underskrevet den.

Det blev imidlertid dokumenteret, at dette ikke var rigtigt, og Østman maatte herefter erkende, at han over for Politiet havde udtalt sig som foran anført. Han vilde imidlertid nu hævde, at hans tidligere Forklaring ikke var rigtigt, idet han af Direktør Th. Juncker og Gunnar Larsen var blevet tvunget til at udtale sig som sket. Østman havde følt sig truet, lige siden han i 1941 paa Foranledning af Direktør Juncker og ved Gestapos Foranstaltning var blevet ført til Berlin, hvor han havde talt med Lederen af den tyske Olieefterforskning, Professor Bentz. Østman gav ikke Udvalget nogen Forklaring paa, hvorfor han ikke straks efter Krigens Slutning havde korrigeret sin Forklaring over for Ministeriet eller Politiet, men han oplyste, at han den 4. Juli 1945 havde afgivet en Redegørelse til D.A.P. Co.'s Hovedkontor i U.S.A.²⁷.

I sin ovennævnte Redegørelse til D.A.P. Co., af hvilken Redegørelse Udvalget havde faaet en Genpart, hævdede Østman, at daværende Minister Gunnar Larsen og Direktør Th. Juncker under Besættelsen havde forsøgt at faa D.A.P. Co.'s Eneretsbevilling omstødt for selv at faa Koncession.

Allerede under sin første Samtale med Juncker, hvem han tilfældigt havde truffet i 1940, blev Østman klar over, at Juncker i lang Tid havde modarbejdet og udspioneret Ravlin og i øvrigt havde været aktiv Modstander af Undergrundsløven og af Statsminister Staunings Forvaltning af denne. Juncker havde til Hensigt selv at faa Kontrol over Koncessionen og ønskede at faa Østman til at hjælpe sig hermed.

²⁶(Bilag 21)

²⁷(Bilag 27)

Da Østman forstod, at Juncker ogsaa uden hans Hjælp vilde forfølge sit Maal, gik han paa Skrømt ind paa Junckers Planer dels for at kunne følge Sagen paa nært Hold, dels for at kunne sabotere dem, naar det var nødvendigt.

Østman oplyste videre, at han et Par Gange forsøgte at underrette Mr. Temp (fra Firmaet Alfred Olsen & Co., det nuværende Danish American Gulf Oil Company) om Junckers Planer, men da Østman allerede dengang blev skygget og senere fik Besøg af Gestapo, turde han ikke sige ret meget, ligesom han for sin egen Sikkerheds Skyld maatte foregive en vis Utilfredshed med sit Arbejde hos D.A.P. Co.

I Efteraaret 1940 oprettede Juncker efter Aftale med Gunnar Larsen »Vendsyssel Naturgas Kompagni«, der ifølge Østmans Udsagn dels skulde bore efter Naturgas, dels søge at bevise, at Gassen omkring Strandby var en Oliegas for derigennem at afsvække Grundlaget for D.A.P. Co.'s Koncession, saaledes at denne kunde overføres til Gunnar Larsens Selskaber. Østman gik ind paa at være teknisk Raadgiver mod at faa en vis Indflydelse paa Ledelsen af Selskabet. Daglig Leder blev Fiskeeksportør Rasmus Clausen. Det lykkedes Østman at begrænse Selskabets Virksomhed til ret smaa Omraader og til ringe Boredybder.

Kort Tid efter Oprettelsen af »Vendsyssel Naturgas Kompagni« dannede Juncker et nyt Selskab ved Navn »Produktionsaktieselskabet Undergrunden«, hvilket Selskab havde til Formaal at angribe D.A.P. Co.'s Koncession. I Løbet af Efteraaret 1940 førte Juncker ifølge Østmans Redegørelse meget indgaaende Forhandlinger med Statsministeriet, D.A.P. Co.'s herværende Sagfører, Højesteretssagfører Gamborg, Direktøren for Geodætisk Institut, Professor, Dr. phil. N. E. Norlund og flere andre. Statsministeriet gav, ifølge Østman, Juncker Tilsagn om Støtte til at faa Koncessionen overdraget til en dansk Virksomhed og meddelte endvidere Juncker, at Ministeriet ikke ønskede at administrere Koncessionen.

I Oktober Maaned 1940 underrettede Østman HRS. Gamborg om, at Juncker var interesseret i selv at faa Herredømme over Koncessionen. Gamborg tilraade ham at følge Udviklingen med Opmærksomhed og saa vidt muligt hindre, at Sagen blev sat paa Spidsen.

Østman forelagde ogsaa sine Iagttagelser for Direktør, Dr. phil. H. Ødum, der lovede ham al mulig Støtte.

I April 1941 maatte Østman opgive sin Stilling i D.A.P. Co. efter Henstilling fra Juncker, der mente, at Østman spillede Dobbeltspil ved at være ansat baade i D.A.P. Co. og i de af Juncker kontrollerede Virksomheder. Østman turde ikke paa daværende Tidspunkt røbe sine Planer over for sine Medarbejdere i D.A.P. Co.

Østman oplyste videre i sin Redegørelse, at Juncker i den følgende Tid søgte at interessere saavel danske som tyske Videnskabsmænd for sine Planer. De danske Videnskabsmænd, der var blevet advaret af Dr. Ødum, vilde dog ikke have noget med Sagen at gøre.

Tyskerne var imidlertid interesserede og kaldte i 1941 og 1942 flere Gange Østman til Berlin, hvor han blev anmodet om at afgive Oplysning om alle D.A.P. Co.'s Arbejder og Resultater; navnlig ønskede Tyskerne at faa fat i Diagrammerne fra de seismiske Maalinger. Tyskerne bad ham endvidere om at overtage Ledelsen af en effektiv Efterforskning af Olie.

Østman undslog sig for at overtage dette Hverv og hævdede, at de omtalte Diagrammer var sendt til U.S.A., og at han heller ikke sad inde med de øvrige Oplysninger, som Tyskerne havde ønsket. Østman havde imidlertid gemt Diagrammerne paa et sikkert Sted.

Tyskerne ønskede at faa sendt danske Fagfolk til Galizien for at assistere dem ved de der igangværende Olieboringer. Østman hævder i Redegørelsen, at han forsøgte at sabotere denne Ordning, men at der alligevel »slap nogle faa Danskere af Sted til Galizien«.

Gunnar Larsen og Juncker forsøgte herefter paa Grundlag af Udsagn fra nogle underkøbte Arbejdere, der havde været beskæftiget ved Harteboringen, at bevise, at Saltfundet ved Harte den 13. November 1936 var et Falsum.

Østman blev indkaldt til Møde i Ministeriet for offentlige Arbejder, hvor Minister Gunnar Larsen beskyldte ham for sammen med Ravlin at have bedraget den danske Stat.

Gunnar Larsen lod derefter indlede en Politiundersøgelse, hvor alle, der havde haft med Harteboringen at gøre, blev afhørt. Ifølge Østmans Redegørelse vidnede nogle af Arbejderne imod ham, hvorimod Geologerne og Grundejerne i Harte alle som een støttede ham i hans Udsagn.

Østman oplyste videre, at han efter at være blevet afhørt flere Gange blev kaldt op til Gunnar Larsen, der pressede ham for at faa ham til at tilstaa, idet han samtidigt oplyste, at han havde aftalt med Statsadvokaten, at Østman vilde gaa fri, hvis han tilstod. Østman fik senere at vide, at han ogsaa vilde faa udbetalt en »Skadeserstatning«, hvis han udtalte sig, som Gunnar Larsen ønskede.

Østman hævdede, at han over for Gunnar Larsen havde nægtet at kende noget til Sagen, eller at der i det hele taget var nogen Sag, og han blev derfor paany afhørt af Politiet.

Østman udtalte sluttelig i Redegørelsen, at han havde faaet flere Aviser og Grundejer til at indse, at Koncessionen ikke kunde være i bedre Hænder end hos D.A.P. Co.

Som det vil fremgaa af foranstaaende, nævner Østman overhovedet ikke i sin Redegørelse, at han over for baade Landsrets sagfører Lannung, Minister Gunnar Larsen og Politiet har afgivet Forklaringer, hvorefter det maa betragtes som givet, at Saltfundet beroede paa et Falsum. Disse Forklaringer blev afgivet, inden Arbejderne og de øvrige ved Harteboringen beskæftigede blev afhørt af Politiet i 1943.

Udvalget bad derfor Østman om at udarbejde en supplerende Redegørelse for hans Optræden under Besættelsen.

Østman afgav herefter en Erklæring²⁸, hvori han hævdede, at daværende Minister Gunnar Larsen, Direktør Th. Juncker og Dr. phil. S. A. Andersen paa et tidligt Tidspunkt under Besættelsen havde besluttet at videreføre D.A.P. Co.'s Undersøgelser her i Landet til egen Fordel. S. A. Andersen, der selv havde været ansat i D.A.P. Co. og saaledes havde et godt Kendskab til dette Selskabs Forhold, opfordrede i Juni 1940 Østman til at deltage i den planlagte Virksomhed, hvilket Østman imidlertid afslog, ligesom han afviste et tilsvarende Forslag fra Direktør Juncker.

Det blev herefter betydet Østman, at han vilde blive »sat paa den sorte Liste«, hvis han ikke vilde samarbejde, og at han ikke vilde faa Lejlighed til at rejse ud af Landet.

Paa et senere Tidspunkt foreholdt Direktør Juncker Østman, at der gik meget vedholdende Rygter om, at Saltfundet ved Harte skulde være et Falsum. Østman svarede, at han godt kendte disse Rygter, men nægtede at kende noget til, at der skulde være begaaet et Bedrageri i Forbindelse med Saltfundet. Juncker fordrejede imidlertid under Samtaler med forskellige Personer Østmans Ord paa en saadan Maade, at det saa ud, som om Østman skulde have indrømmet, at der var begaaet et Falskneri.

For at faa en Ende paa de utallige Spørgsmaal, der blev rettet til ham, erklærede Østman sig villig til at aflægge en objektiv Forklaring om Begivenhederne omkring Saltfundet. Denne Forklaring vil han have gjort saa nøjagtig som muligt i det Haab, at den vilde blive rigtigt gengivet.

Efter at Gunnar Larsen forgæves havde lagt Pres paa Østman for at faa ham til at tilstaa, blev Østman afhørt af Politiet. Østman vægrede sig længe ved at underskrive Rapporten, da den ensidigt vendte sig mod Ravlin uden at tage Hensyn til de af Østman fremhævede Kendsgerninger, hvoraf det under de givne Omstændigheder vilde være en Umulighed at gennemføre et Falskneri. Østmans Indtryk af Afhøringerne var, at Politiet blot ønskede at faa bekræftet visse forudfattede Meninger og tilrettelagde Spørgsmaalene derefter.

Da Østman i 1946 paany blev afhørt af Politiet²⁹, fastholdt han til at begynde med det meste af sin oprindelige Forklaring, men erklærede dog efter kort Tids Forløb, at denne Forklaring var urigtig, idet han i Virkeligheden aldrig havde set Ravlin tilpasse et Salstykke mellem Skærehovedets Fræsere, og at Ravlin heller ikke vilde have kunnet gøre det om Morgen den 13. November, uden at ogsaa andre end Østman havde opdaget det.

Østman havde heller aldrig sagt »den gaar vist ikke Ravlin«. Derimod havde Ravlin paa et eller andet Tidspunkt sagt: »Forget all about it«, men Østman

²⁸(Bilag 130)

²⁹Saltfforsøg.

kunde nu ikke længere huske, hvad denne Bemærkning refererede til. Hans oprindelige Forklaring skyldtes Tvang fra Direktør Junckers Side.

Vedrørende sit Forhold til Juncker forklarede han nærmere, at han i 1940 paa Storebæltsfærgen tilfældigt havde truffet Juncker, med hvem han havde drøftet Spørgsmaal i Forbindelse med Danmarks Undergrund. Østman havde kort Tid efter paa Junckers Opfordring besøgt denne paa hans Kontor, og Bekendtskabet var derefter blevet forstærket. Under en af de første Samtaler fortalte Juncker, at han havde konstateret, at Ravlins Saltfund ikke var ægte, idet Ravlin selv havde anbragt Saltet i Kærnebordet, inden det var blevet sænket ned i Borehullet. Juncker havde erklæret, at han var lige saa godt informeret, som hvis han havde haft Spioner ved Harte. Junckers Oplysninger kom ikke overraskende for Østman, der selv kort efter den 13. November 1936 havde hørt Rygter om, at Saltfundet skulde være et Falsum. Paa Junckers Forespørgsel nogen Tid senere havde Østman erklæret, at han ikke kendte noget til, at der skulde være forekommet Uregelmæssigheder i Forbindelse med Saltfundet.

Engang i Løbet af Efteraaret 1940 eller Vinteren 1940—41 havde Juncker over for Østman erklæret, at han vilde forsøge at afkøbe D.A.P. Co. Koncessionen paa Danmarks Undergrund. Hvis dette ikke lykkedes, maatte Eneretsbevillingen kunne omstødes som Følge af Begivenhederne omkring Saltfundet. Der blev herefter indledet Forhandlinger med D.A.P. Co.'s hørende Forretningsafdeling, men disse Forhandlinger førte ikke til noget Resultat.

Juncker forsøgte herefter at interessere Tyskerne i Sagen i den Hensigt enten at faa Tyskerne til at lægge Pres paa den danske Stat eller at faa dem til selv at bore i den danske Undergrund. Paa dette Tidspunkt gav Juncker sig paany til at drøfte Hartesagen med Østman. Under disse Drøftelser gav Juncker det Udseende af, at Østman skulde have indrømmet, at Saltfundet var et Falsum, og saaledes fremstillede han ogsaa Sagen over for en Række Tyskere, som Østman traf hos Juncker. Østman protesterede, naar Juncker under fire Øjne fremsatte disse Paastande over for ham, men han turde ikke protestere, naar Juncker fortalte om Hartesagen til Tyskerne, da Juncker havde truet ham med, at han vilde komme paa den sorte Liste, hvis han benægtede, at Saltfundet var et Falsum. Østman forstod denne Udtalelse saaledes, at han vilde blive »likvideret«, hvis han ikke rettede sig efter Juncker. Resultatet af Junckers Forhandlinger med Tyskerne blev, at Østman og Juncker rejste til Berlin, hvor de forhandlede med Lederen af den tyske Olieeftersforskning, Professor Bentz. Østman forklarede videre, at Juncker førte Ordet, da Østman talte meget daarligt Tysk. (Østman har imidlertid i et tidligere Brev til Ravlin erklæret, at han talte udmærket Tysk). Professor Bentz spurgte Østman, om han kunde tænke sig at lede Efterforskningen af Olie i Danmark, hvilket Østman afslog til Trods for, at Professor Bentz tilbød ham 1 Million Mark for at overtage dette Hverv.

Paa et eller andet Tidspunkt arrangerede Juncker et Møde mellem Østman og Landsretssagfører Lannung, til hvem Østman — stadig under Tvang — fortalte, at Saltfundet var et Falsum.

Han blev herefter kaldt op til daværende Minister Gunnar Larsen, til hvem han afgav en lignende Forklaring.

Østman hævdede over for Politiet, at han fra først af havde underrettet sin Ven, Direktør, Dr. phil. H. Ødum, om, at Juncker havde udsat ham for Pression i den Hensigt at faa Koncessionen omstødt; men han fortalte dog ikke Dr. Ødum nærmere Enkeltheder om, hvad Juncker vilde tvinge ham til at foretage sig. I Begyndelsen af 1943 fortalte Østman Dr. Ødum om den Forklaring om Saltfundet, som han havde afgivet over for Landsretssagfører Lannung, daværende Minister Gunnar Larsen og til Politiet, men han fortalte ikke paa dette Tidspunkt Dr. Ødum, at denne Forklaring ikke var rigtig. Først efter Krigens Afslutning, da Dr. Ødum efter næsten 2 Aars Landflygtighed i Sverige var vendt tilbage her til Landet, fortalte Østman Ødum, at han af Juncker var blevet tvunget til at afgive sin oprindelige Forklaring til Politiet, og at denne Forklaring var urigtig.

Østman blev i Januar 1947 afhørt i Retten, hvor han i alt væsentligt fastholdt sin seneste Forklaring³⁰. Han vilde dog nu mene, at han ved sin Samtale med Landsretssagfører Lannung i 1941 havde udtalt, at han ikke troede paa, at Saltfundet var et Falsum, ligesom han nu ikke kunde huske, om han havde sagt Sandheden om Begivenhederne omkring Saltfundet til Dr. Ødum.

Han vilde ikke benægte, at han over for Gunnar Larsen og under den første Afhøring til Politirapporten selv havde føjet visse Enkeltheder til den af Juncker opdigede Fremstilling om Saltfundet i den Hensigt, at Forklaringen skulde lyde mere troværdig.

Direktør Th. Juncker, der blev afhørt af Politiet i 1946, forklarede³¹, at Østman og han, efter at de tilfældigt havde lært hinanden at kende paa Storebæltsfærgen, indledte et økonomisk Samarbejde med det Formaal at udvinde Naturgas i Vendsyssel, og at Juncker og Østman og disses Hustruer i Begyndelsen af 1941 stiftede A/S »Vendsyssel Naturgas Kompagni«.

Der udviklede sig samtidigt et ret nært Venskab mellem de to Familier, der hyppigt besøgte hinanden. Østman havde under disse Besøg flere Gange talt om sin Forbindelse med Ravlin og om Boringerne ved Harte, og han havde bl. a. fortalt, at Ravlin i Virkeligheden kun havde raadet over en lille Brøkdel af det Beløb, han havde foregivet at have til Disposition.

En Aften omkring Aars skiftet 1940—41 havde Østman fortalt, at Saltfundet beroede paa et Falsum, og oplyst, at baade han og Ravlin havde været af den Opfattelse, at der virkelig fandtes Salt eller Olie i Hartes Undergrund, men at man ikke inden en bestemt Skæringsdag vilde kunne faa Boring en ned i de olieforende Lag, hvorfor Ravlin — for paa dette Grundlag at erhverve Koncessionen — havde givet Østman Ordre til at indkøbe noget Stensalt, som Ravlin derpaa havde anbragt i Kærneboret.

I Begyndelsen af 1941 stiftede Juncker og Østman foruden ovennævnte

³⁰(Bilag 55-56)

³¹(Bilag 116)

»Vendsyssel Naturgas Kompagni« »Produktionsaktieselskabet Undergrunden« (med Landsretssagfører Lannung som juridisk Konsulent), hvilket Selskab skulde søge at faa Koncessionen overdraget fra D.A.P. Co. Med Statsministeriets Tilladelse indledede Selskabet Forhandlinger med D.A.P. Co.'s herværende Sagfører, Højesteretssagfører Gamborg. Disse Forhandlinger førte imidlertid ikke til noget Resultat.

Juncker havde ikke paa noget Tidspunkt søgt at interessere tyske Myndigheder eller tysk Kapital for den danske Undergrund. Juncker afviste fuldstændigt Østmans Forklaring om, at han skulde have udøvet Pression over for Østman, og han kendte ikke noget til, at Østman paa noget Tidspunkt skulde være blevet udsat for Trusler fra tysk Side.

Vedrørende Østmans Rejser til Berlin oplyste Juncker, at han tre Gange i 1941—42 sammen med Østman var rejst til Berlin. Den første Rejse foretog Østman for at bese det mineralogiske Museum i Berlin. Juncker deltog ikke i nogen Samtale paa Museet.

De to sidste Rejser til Berlin, som Juncker og Østman foretog sammen, var Forretningsrejser, hvorunder der blev indgaaet Aftale med det tyske Olieselskab »Continental Oel A.G.« om, at danske Funktionærer skulde sendes til Galizien for at assistere ved de der igangværende Olieboringer mod, at der til Gengæld blev leveret Benzin til Danmark. Det var Østman, der som Direktør for »Produktionsaktieselskabet Undergrunden« underskrev Kontrakten med »Continental«. Juncker deltog i Forhandlingerne i sin Egenskab af Medlem af Østrumsudvalget.

En Dag i Slutningen af 1942 mødte Juncker tilfældigt daværende Minister Gunnar Larsen, som han havde et periferiisk Kendskab til, i Ministerialbygningen.

De kom til at tale om Saltfundet ved Harte, hvis Ægthed Gunnar Larsen betvivlede. Juncker henledte da Gunnar Larsens Opmærksomhed paa, at Østman sad inde med Oplysninger om Begivenhederne omkring Saltfundet. Østman fortalte senere Juncker, at han havde talt med Gunnar Larsen, og at han var blevet afhørt af Politiet.

Gunnar Larsen havde aldrig med Juncker drøftet et Samarbejde til Udnyttelse af Koncessionen, hvis denne skulle blive frataget D.A.P. Co.

Direktør Juncker blev i Januar 1947 afhørt i Københavns Byret, hvor han fastholdt sin Forklaring til Politirapporten³².

Junckers Forklaring³³ om, at han ikke har søgt at interessere tyske Myndigheder eller tysk Kapital i den danske Undergrund, bekræftes af den tidligere tyske befuldmægtigede, *Dr. Werner Best*, og den tidligere tyske Generalkonsul, *Ernst Krüger*.

³²Østmans Notater om Saltfundet. (Bilag 82)

³³(Bilag 84)

Ogsaa tidligere *Minister for offentlige Arbejder Gunnar Larsen* er blevet afhørt af Politiet³⁴, ligesom han har overladt Politiet forskellige Dagsbogsoptegnelser fra sin Ministertid. Af Afhøringen sammenholdt med Dagsbogsnotaterne fremgaar følgende:

I Forsommeren 1942 rejste Gunnar Larsen i Regeringens Krisekabinet over for daværende Statsminister Buhl, under hvem Undergrundssagerne dengang hørte, Spørgsmaalet om Saltfundets Ægthed, da han havde hørt Rygter om, at der skulde være forekommet et Falskneri i Forbindelse med Fundet. Saa vidt ses, kom der imidlertid ikke noget Resultat ud af Gunnar Larsens Henvendelse.

Da Regeringen blev omdannet i Slutningen af 1942, blev Sagerne om Danmarks Undergrund overført fra Statsministeriet til Gunnar Larsens Ministerium. Gunnar Larsen lod kort efter Nytaar 1943 foretage en Gennemgang af de fra Statsministeriet overtagne Akter for om muligt derigennem at faa Klarhed over, om der var noget Grundlag for Rygterne om, at Saltfundet ikke skulde være ægte. Resultatet af Undersøgelserne styrkede Formodningen om, at Saltfundet var et Falsum.

Gunnar Larsen oplyste videre, at Direktør Th. Juncker omkring Aarskiftet 1942—43 henvendte sig til ham og oplyste, at Østman sad inde med Beviser for, at Grundlaget for D.A.P. Co.'s Koncession var et Falsum. Gunnar Larsen havde tidligere gennem et Datterselskab af »F. L. Smidth & Co.«, »Alpha Gas«, der aftog den af »Vendsyssel Naturgas Kompagni« producerede Naturgas, været i Forretningsforbindelse med Juncker. Under sin Samtale med Gunnar Larsen gav Juncker Udtryk for, at han var interesseret i at overtage D.A.P. Co.'s Koncession, hvis Koncessionen som Følge af Begivenhederne omkring Saltfundet blev frtaget det amerikanske Selskab. Gunnar Larsen anførte heroverfor, at Staten efter hans Mening selv burde overtage Eftersøgningen og Indvindingen af Raastoffer i Undergrunden, hvis Koncessionen blev omstødt, og at der kun burde udstedes en ny Eneretsbevilling, hvis Bevillingsmyndighederne ikke vilde stille de nødvendige Beløb til Raadighed for en saadan Virksomhed. Juncker arrangerede imidlertid alligevel det foran pag. 21 omhandlede Møde mellem Gunnar Larsen og Østman.

Baade Minister Gunnar Larsen og Kontorchef Sv. Garde i Ministeriet for offentlige Arbejder gjorde Østman bekendt med, at der formentlig vilde blive udført en Kontrolboring ved Harte for at konstatere, om Østmans Forklaring var rigtig, og Østman erklærede sig fuldt indforstaaet hermed. Han paapegede Vanskelighederne ved en Opboring af det gamle Borehul, fordi man havde sprængt dette, men udtalte, at han var klar over, at det kunde lade sig gøre, idet det kun drejede sig om et Penge Spørgsmaal.

Gunnar Larsen fremhævede over for Lannung, at der under ingen Omstændigheder kunde være Tale om at give Østman Løfter af nogen Art ud over hans personlige Sikkerhed, hvilket baade Lannung og Østman erklærede sig indforstaaet med.

³⁴Ravlns Kuffert. (Bilag 55)

Gunnar Larsen erklærede over for Politiet, at han ikke paa noget Tidspunkt havde udøvet Pression over for Østman.

Gunnar Larsen blev i Januar 1947 afhørt i Københavns Byret³⁵, hvor han udtalte sig i Overensstemmelse med sin Forklaring til Politirapporten og tilføjede, at han ikke havde noget som helst Indtryk af, at Østmans Forklaring over for ham i 1943 var fremkommet som Følge af Tvang.

Landsretssagfører Hermod Lannung er baade før og efter Krigens Afslutning blevet afhørt af Politiet³⁶. Han oplyste, at han i 1941 gennem Juncker var kommet i Forbindelse med Østman, der havde søgt hans Bistand, fordi han følte sig daarligt behandlet af D.A.P. Co..

Under sine Samtaler med Lannung fremkom Østman med forskellige Udtalelser, hvoraf det fremgik, at det ikke var gaaet rigtigt til, da Saltet blev fundet ved Harte.

Lannung havde sammen med Østman deltaget i det Møde i Ministeriet, hvor Østman over for Gunnar Larsen afgav Forklaring om Begivenhederne omkring Saltfundet. Lannung kunde i alt væsentligt tiltræde Gunnar Larsens ovenfor pag. 21 omhandlede Referat af Mødet.

Ogsaa Lannung blev senere afhørt i Retten³⁷, hvor han udtalte sig i Overensstemmelse med sin Forklaring til Politirapporten, idet han tilføjede, at han ikke havde Indtryk af, at Østmans Udtalelser under Krigen var fremkommet som Følge af Tvang.

Geologen, Dr. phil. Svend Aage Andersen har over for Politiet oplyst³⁸, at han i Begyndelsen af 1939 blev ansat i D.A.P. Co., hvor Østman dengang indtog en ledende Stilling.

Da D.A.P. Co.'s Eftersøgningsvirksomhed som Følge af Besættelsen var blevet standset, ansøgte S. A. Andersen paa eget Initiativ Statsministeriet om en Bevilling til en Fortsættelse af Eftersøgningen, hvilket Andragende imidlertid blev afslaget. S. A. Andersen havde ikke nogen Forbindelse med Juncker eller Gunnar Larsen, da Andragendet blev indgivet til Statsministeriet.

Allerede inden Besættelsen bestod der et Modsætningsforhold mellem Østman og D.A.P. Co.'s daværende Chefgeolog her i Landet, Chester Baird. Paa et eller andet Tidspunkt, medens Østman endnu var ansat i D.A.P. Co., hvorfra han som nævnt ovenfor fratraadte i April 1941, erklærede Østman over for S. A. Andersen, at D.A.P. Co. skulde være varsom med at afskedige ham, da han var bekendt med Forhold, der bevirkede, at den danske Stat kunde faa Koncessionen tilbage, hvornaar det skulde være.

³⁵Østmans Notater om Saltfundet. (Bilag 82)

³⁶(Bilag 17-19)

³⁷Østmans Notater om Saltfundet. (Bilag 82)

³⁸(Bilag 46)

Østman har overfor Politiet benægtet at være fremkommet med en saadan Udtalelse. Der har aldrig været Uoverensstemmelser mellem ham og Baird.

Fiskeeksportør Rasmus Clausen er baade før og efter Krigens Afslutning blevet afhørt til Politirapporten³⁹. Han har forklaret, at han siden 1932 har boret efter Naturgas i Vendsyssel, og at *Østman* — formentlig i 1935 — besøgte ham for at bese hans Boresteder. Siden kom *Østman* ret hyppigt i hans Hjem, hvor han engang i 1938 eller 1939 fortalte, at Saltfundet ved Harte beroede paa et Falsum, idet Ravlin selv forinden Nedsænkningen af Boret i Borehullet havde anbragt et Saltstykke i Kærnerøret. *Østman* havde endvidere fortalt ham, at Ravlin havde sørget for, at det blev Victor Madsen, der fandt Saltet den 13. November 1936. Rasmus Clausen havde straks fortalt sin Hustru, hvad *Østman* havde sagt.

Rasmus Clausen indtraadte nogen Tid senere (i November 1940) som administrerende Direktør i det dengang nyoprettede »Vendsyssel Naturgas Kompagni«, men fratraadte efter 7—8 Maaneders Forløb sin Stilling paa Grund af Uoverensstemmelser med *Østman*, der sammen med Juncker havde stiftet Selskabet.

Rasmus Clausens Hustru, *Fru Anna Clausen*, har over for Politiet erklæret, at hendes Mand i Sommeren 1938 havde fortalt hende, at *Østman* havde udtalt, at Saltfundet ved Harte var et Falsum.

Baade Rasmus Clausen og hans Hustru er senere blevet afhørt i Retten⁴⁰, hvor de fastholdt deres Forklaringer, idet Rasmus Clausen dog tilføjede, at hans Samtale med *Østman* om Begivenhederne omkring Saltfundet i hvert Fald fandt Sted før Danmarks Besættelse, medens Fru Clausen erklærede, at hun var sikker paa, at Samtalen blev ført, inden hendes Mand traadte i Forretningsforbindelse med Direktør Juncker (d.v.s. inden Efteraaret 1940).

Østman har saavel over for Politiet som i Retten benægtet, at han før Krigen skulde have fortalt Rasmus Clausen, at Saltfundet var et Falsum. Derimod havde *Østman* engang i 1941 sagt til Clausen, at det nu saa ud, som om Saltfundet ikke var ægte.

Baade Dr. phil. *Gunnar Nørgaard* og Civilingeniør *S. V. Sølvér*, Anlægsdirektoratet, har forklaret⁴¹, at *Østman* under Krigen opfordrede dem til at modtage Ansættelse i *Produktionsaktieselskabet Undergrunden* og deltage i Eftersøgningsarbejderne i de af Tyskerne besatte Omraader i Østeuropa. De afslog imidlertid begge *Østmans* Forslag. Dr. Nørgaard, der under sine Forhandlinger med *Østman* havde aflagt et Besøg paa dennes Bopæl, hvor ogsaa Juncker opholdt sig, har endvidere forklaret, at det var hans Indtryk, at der herskede det hjerteligste Forhold mellem Familierne Juncker og *Østman*.

Vedrørende *Østmans* Forhold til den tyske Hvervning af dansk Arbejdskraft til de tyske Olieboringer under Krigen bemærkes i øvrigt, at det af *Produk-*

³⁹(Bilag 56)

⁴⁰Rejsen til Heide (Bilag 39)

⁴¹(Bilag 9-11)

tionsaktieselskabet Undergrundens — bl.a. af Østman underskrevne — Forhandlingsprotokol fremgaar⁴², at han den 21. August 1942 i sin Egenskab af Direktør for dette Selskab havde underskrevet Kontrakt med det tyske Oliefirma *Continental Oel A.G.* om Levering af dansk Arbejdskraft til det tyske Selskab, og at Østman havde foranlediget, at der indtil den 16. November 1942 var afrejst 14 danske og en svensk Statsborger til de tyske Olieboringer i Galizien.

Ravlin har under Afhøringen i Washington i 1947 benægtet⁴³, at han og Østman skulde have samlet Kærneboret om Aftenen den 12. November 1936, da to Mand ikke kunde samle det uden andres Hjælp. Den paagældende Aften var alle — bortset fra Vagtmanden — bortgaaet fra Arbejdspladsen til sædvanlig Tid. Da *Ravlin* gik, var der flere Arbejdere til Stede paa Arbejdspladsen.

Om Boringen den 13. November 1936 har *Ravlin* forklaret, at det var ham selv, der traf Beslutning om, at der skulde kærnebores den paagældende Dag. Anledningen var dels, at Skyldemudderet smagte salt, dels at der viste sig Olie oven paa Skyldemudderet, hvilket dog ikke er i Overensstemmelse med *Ravlin's* Dagbog eller de tilsynsførende Geologers Notater.

Da *Ravlin* om Morgenens indfandt sig paa Arbejdspladsen, var Østman og det øvrige Personale allerede ankommet. Kærneboret stod samlet i et Hjørne af Boretaarnet med et Forlængerrør paaskruet i Toppen.

Ravlin overværede selv Borets Nedsænkning, der — saa vidt han kunde huske — havde varet ca. 1½ Time. Under Kærneboringen, der varede flere Timer, bemærkede *Ravlin* intet usædvanligt ud over, at Skyldemudderet smagte meget salt. Da Kærneboret kom op af Borehullet, var det ved at blive mørkt. Paa dette Tidspunkt var baade Dr. Victor Madsen og nuværende Professor Noe-Nygaard til Stede. Det indre Kærnerør blev udtaget, og dettes øverste Led, hvori der ikke sad Kærne, blev skruet af. (*Ravlin* havde først udtalt, at Saltet sad henimod den øvre Del af Røret med Kærne paa begge Sider, men han fralagde sig senere under samme Forhør denne Udtalelse). Den Del af Kærnerøret, hvori Kærnen sad, blev baaret ind i *Ravlin's* Skur, hvor der var elektrisk Lys. Kærnen blev her skudt ud af Østman eller af Arbejderne og afvasket af *Ravlin* i Overværelse af Dr. Madsen, nuværende Professor Noe-Nygaard og Østman. Muligvis var ogsaa Remahl og et Par af Arbejderne til Stede. Saltet kom ud som det næstsidste eller trediesidste Stykke af Kærnen. Ved hver Ende af Saltet var der Kalksten og Skiferler. Alle de tilstedeværende opdagede samtidigt Saltet, og begge Geologerne slikkede straks paa det. Dagen efter blev Saltkærnen skaarret over paa langs, og den ene Halvdel blev overgivet til Dr. Madsen, medens *Ravlin* tog den anden Halvdel med til U.S.A., hvor den senere blev overgivet til en af hans Financiers, Mrs. Parson, i hvis Besiddelse den nu skal være helt forvitret og opløst.

Østmans oprindelige Forklaring om Begivenhederne omkring Saltfundet blev foreholdt *Ravlin*, der imidlertid betegnede Forklaringen som baade usandfærdig

⁴²(Bilag 17-19)

⁴³(Bilag 55)

og latterlig.

Ravlin benægtede, at der var blevet foretaget Indkøb af Salt, og at nogen paa Borestedet havde været i Besiddelse af Salt, og han erklærede, at det vilde være umuligt at udføre et Falskneri paa den af Østman beskrevne Maade, idet han angav en Række Grunde, der nærmere vil blive omtalt nedenfor pag. 55—56.

Ravlin hævdede, at han fra først af ikke havde været særligt interesseret i Salt; det var Olie, han ønskede at finde. Den hos Østman fundne Korrespondance viser imidlertid, at Ravlin i høj Grad var interesseret i at finde Salt og paa Forhaand traf Forberedelser til Anlæg af et Saltværk i Danmark.

Under Afhøringen fremlagde Ravlin et Brev af 28. April 1946 fra Østman⁴⁴. I dette Brev omtalte Østman de af den danske Stat iværksatte Undersøgelser vedrørende Saltfundet ved Harte og udtalte, at han paa et vist Tidspunkt var ret bange for, at »Spillet var tabt« (»the game was up«). Han omtalte ogsaa sit Møde med nærværende Udvalg den 1. April 1946 og skrev herom: »Jeg blev overting krydsforhørt, maaske forstaar du, hvordan jeg følte — — —«. Endelig anførte han, at hans Svoger i Begyndelsen af April var blevet ængstelig og havde sendt Ravlin et Telegram, »der nær havde ødelagt det hele«.

Udvalget har i Tilslutning til sine geologiske Undersøgelser med Justitsministeriet og Rigsadvokaten ført Forhandlinger om, hvilke politimæssige eller retslige Eftersøgningsskridt, der burde foretages, efter at Ravlin var blevet afhørt. Resultatet af disse Forhandlinger blev, at Østman i April–Maj 1948 af Politiet blev afhørt som sigtet for Bedrageri, ligesom der blev foretaget Ransagning paa hans Bopæl og paa hans Kontor.

Under den fornyede Afhøring erklærede Østman⁴⁵, at han ikke havde deltaget i noget Bedrageri. Han fastholdt ogsaa — ligesom under begge de tidligere Politiafhøringer, — at han paa Ravlins Anmodning nogen Tid forinden Saltfundet havde købt noget Stensalt i Odense, og at han raaforarbejdet noget af dette Salt saaledes, at det kunde gaa ned i et Maaleglas med Henblik paa Vægtfyldeforsøg. Han forklarede nu, at han ogsaa kunde huske, at han havde set Ravlin presse et Stykke Salt gennem et løst Skærehoved inde i Skuret. Det var ret kort Tid før Saltfundet, men antagelig ikke den 13. November om Morgen. Østman mente i Modsætning til Ravlin, at det meget let vilde kunne lade sig gøre at presse Salt ind i et Skærehoved med roterende Fræsere. Østman vilde derimod hævde, at han ikke havde set Ravlin anbringe Salt eller Ler i Kærnerøret.

Østman nægtede stadig at have været paa Borestedet om Aftenen den 12. November 1936, efter at de andre var gaaet hjem. Da Østman ankom den 13. November om Morgen, laa Kærnetageren adskilt i alle sine Bestanddele i Ravlins Skur. Ravlin ankom, medens Østman opholdt sig i Skuret, hvorefter Østman gik en Runde paa Pladsen. Da Østman noget senere kom tilbage,

⁴⁴Ravlins Forhandlinger med Statsministeriet i 1936. (Bilag 9-11)

⁴⁵Ravlins Forventning om at finde Salt. (Bilag 55)

var Ravlin stadig til Stede, og noget af Kærnetageren var nu sat sammen — muligvis var det Ventilstykket, der var sat sammen med et eller flere Stykker af Rørene. Efter Ravlins Ordre samlede Østman og nogle Arbejdere herefter Resten af Kærneboret. Under dette Arbejde saa han rutinemæssigt gennem nogle af Rørene.

Østmans Forklaring om Kærneborets Samling var noget vaklende, idet han oprindeligt under Afhøringen havde erklæret, at en Del af Kærneboret muligvis havde ligget samlet allerede, da han om Morgen ankom til Borestedet.

Om selve Boringen den 13. November 1936 og om Udskydningen og Afvaskningen af Kærnen forklarede Østman ligesom i 1943; dog mente han nu, at han havde været uden for Skuret, da Saltet blev fundet, idet han kunde huske, at de Personer, der opholdt sig derinde, havde raabt Hurra, og at han derefter straks begav sig ind i Skuret, hvor Dr. Madsen sad med Saltet. Østman var paa dette Tidspunkt ikke helt færdig med Udskydningen af Kærnen.

Østman forklarede videre, at han kort efter Saltfundet søgte efter de Saltstykker, han havde købt i Odense, men at han ikke kunde finde dem.

Efter at Ravlin i 1937 var vendt tilbage til Danmark, foreholdt Østman ham de verserende Rygter om, at der forelaa et Falsum, ligesom han gjorde ham bekendt med sine egne Iagttagelser og udtalte, at han nærede stor Tvivl om, at Saltfundet var ægte. Ravlin indrømmede da — haardt trængt — at han virkelig havde begaaet et Bedrageri, og erklærede, at han følte sig snydt af de danske Myndigheder. Ravlin havde til sidst sagt: »Forget all about it«.

Denne Forklaring har Østman senere under samme Afhøring ændret til, at Ravlin ikke direkte fortalte, at han havde begaaet et Bedrageri, men at Ravlin paa den anden Side heller ikke modsagde Østman, da han udtalte, at Saltfundet efter hans Mening var et Falsum. Ravlin sagde derimod: »The fittest survive« og udtalte, at de danske Myndigheder havde behandlet ham daarligt.

Vedrørende sit Forhold til Juncker forklarede Østman nu, at Juncker havde spurgt ham, om han ikke kendte noget til de Rygter, der gik om Saltfundet, og at han (Østman) herefter fortalte ham om sine ovenfor omhandlede Iagttagelser omkring den 13. November 1936.

Juncker henvendte sig derefter til Landsretssagfører Lannung, og paa Junckers Foranledning gentog Østman i 1941 over for Lannung, hvad han havde fortalt Juncker. Lannung og Juncker forhandlede derefter med Højesteretssagfører Gamborg om en Overtagelse af Koncessionen, og det var Østmans Indtryk, at Gamborg blev gjort bekendt med hans Udtalelser om Saltfundet.

Østman forklarede endvidere, at han i 1938, da Gulf Refining Company overtog Aktierne i D.A.P. Co., fortalte D.A.P. Co.'s daværende Leder af Selskabets danske Afdeling, nu afdøde Direktør Stevens, om de Iagttagelser, han havde gjort omkring Saltfundet, herunder om sin fornævnte Samtale med Ravlin. Stevens erklærede, at Østman blot skulde tie stille med sin Viden, og at han vilde viderebringe Oplysningerne til Selskabets Hovedkontor i New York. Ca.

1½ Aar senere fik Østman en fra U.S.A. afsendt Skrivelse, hvori Stevens udtalte, at man var klar over, at Østman ikke havde nogen Andel i de af dem drøftede Begivenheder.

Østman er herefter paany blevet afhørt i Retten, hvor han forklarede⁴⁶, at den sidste Politiafhøring havde varet ca. 12 Timer og var blevet foretaget, da han lige var kommet hjem fra Rejse. Da han blev truet med ubehageligere Midler, hvis han ikke kunde komme med en anden Forklaring end den i 1947 i Retten afgivne, havde han ladet Politiet skrive i Rapporten, hvad det vilde.

Han fastholdt iøvrigt, at Ravlin havde brugt Udtrykket »to salt the well«, at han for Ravlin havde indkøbt Salt i Odense, at han i Efteraaret 1936 havde set Ravlin tilpasse et Stykke »hvidt Stof« mellem Skærehovedets Fræsere, og at han engang efter Nytaar 1937 havde foreholdt Ravlin de verserende Rygter om, at Saltfundet var et Falsum, og at Ravlin ved denne Lejlighed havde brugt Udtrykket »forget all about it«.

Han tilføjede imidlertid en Række Kommentarer til disse Udtalelser, idet han nu vilde hævde, at Udtrykket »to salt the well« lige saa godt kunde tage Sigte paa en symbolsk Indvielse af en Boring som paa Fremskaffelse af Resultater ved en Boring paa kunstig Vis, og at Ravlin under Samtaler havde nævnt Eksempler paa begge Betydninger. (Den første Fortolkning er imidlertid ikke i Overensstemmelse med almindelig Sprogbrug, og Ravlin har da ogsaa forklaret, at det er et almindeligt engelsk Udtryk, nærmest en Slags »Slang«, der vilde betyde, at man foretog et Falskneri.) Østmans Kommentarer til Saltindkøbet vil blive omtalt nedenfor pag. 39.

Det hvide Stof, som Ravlin bearbejdede i Kærnehovedet, lignede Salt, men han saa kun flygtigt paa det og var derfor ikke sikker paa, at det virkelig var Salt.

Da han i 1937 havde drøftet Saltfundets Ægthed med Ravlin, havde denne sagt, at de iagttagne, ovenfor anførte Omstændigheder, der kunde tyde paa, at der forelaa et Falskneri, alle var Tilfældigheder.

Om Grunden til, at han i 1943 havde afgivet en helt anden Forklaring til Politiet, udtalte han, at Juncker og nogle Tyskere, som han havde truffet hos Juncker, havde foreholdt ham, at det var heldigst, at det blev fastslaaet, at Koncessionen kunde omstødes som Følge af, at Ravlin havde begaaet et Bedrageri. Af Frygt for, at han, hvis han nægtede at samarbejde med Tyskerne, skulde blive anbragt i Koncentrationslejr eller eventuelt likvideret af Tyskerne, var han gaaet ind paa at udtale sig i denne Retning.

Vedrørende det i hans Brev af 28. April 1946 til Ravlin⁴⁷ omhandlede Telegram, »der nær havde ødelagt det hele« (jfr. ovenfor pag. 33), forklarede Østman, at han selv havde afsendt det, men i sin Svogers, K. Jørgensens Navn, og at Telegrammet indeholdt en Opfordring til Ravlin til at sætte sig i Forbindelse med Østman. Han vilde først hævde, at Ravlin godt kendte Svogeren, men det blev

⁴⁶(Bilag 86-94)

⁴⁷Ravlins Forhandlinger med Statsministeriet i 1936. (Bilag 9-11)

dokumenteret, at Ravlin havde spurgt sin danske Sagfører, Højesteretssagfører Carstensen, hvem Jørgensen var, og at Carstensen havde ladet Forespørgslen gaa videre til Østman⁴⁸. Østman forklarede hertil, at han over for Carstensen havde indrømmet, at han selv havde afsendt Telegrammet, men det blev i Retsmødet dokumenteret, at han i et Brev af 28. August 1945 til Carstensen⁴⁹ havde benægtet at kende noget til Telegrammet. Dertil bemærkede Østman, at han senere mundtligt havde meddelt Carstensen, at han selv havde afsendt det. Han kunde ikke give nogen Forklaring paa, hvorfor han havde afsendt Telegrammet i Svogerens og ikke i sit eget Navn, og hvorfor han over for Carstensen skriftligt havde frasagt sit Kendskab til dette.

Bemærkningen »the game was up« i det nævnte Brev af 28. April 1946 skulde forstaas som en Hentydning til den Uretfærdighed der — bl. a. fra de danske Myndigheders Side — var blevet udvist i Hartesagen.

Da Østman fik forevist et af Rigspolitiets tekniske Afdeling optaget, forstørret Fotografi af Saltkærnen, hævdede han, at Fotografiet ikke forestillede den ved Harte fremdragne Kærne, der havde et helt andet Udseende, bl. a. fordi Harte-Kærnen var regelmæssigt cylindrisk. (Der kan imidlertid ikke være Tvivl om, at den hos Udvalget beroende Saltkærne er identisk med den til Dr. Madsen udleverede Halvdel af Ravlins Saltkærne fra Harte).

Det fremgaar af de hos Østman beslaglagte Papirer, at Østman den 28. April 1941 paa Hotel Royal i Aarhus havde en Samtale med DAPCo.s danske Sagfører, Højesteretssagfører Gamborg. Ifølge et af Gamborg udarbejdet Referat af Mødet⁵⁰ havde Østman ved denne Lejlighed afgivet følgende Fremstilling af Begivenhederne omkring Saltfundet:

Ravlin havde faaet en foreløbig Efterforskningstilladelse paa ca. 2 Aar, i Løbet af hvilket Tidsrum der skulde være fundet mindst eet Raastof. Denne Betingelse kunde ikke opfyldes paa Grund af mangelfuld teknisk Indsigt. Efter Ravlins Ordre lavede Østman en Del Saltopløsninger og fremskaffede ligeledes forskellige Prøver paa Stensalt. Den Dag, da Dr. Madsen og Noe-Nygaard var i Harte for at kontrollere Boringerne, fandt man i Borets øverste Ende et Stykke Stensalt. Samtidigt manglede der et Stykke Stensalt af omtrent samme Størrelse og Konsistens i Østmans Prøvesamling. Geologerne var ikke til Stede, da Boret blev sænket ned, og Østman udtalte, at man ikke kunde se, om der i Boret var blevet anbragt et Stykke Stensalt som det, der blev fundet. Siden var der aldrig blevet fundet Salt ved Harte til Trods for, at Boringerne blev forstødt yderligere 200 m ned i Dybet.

Kontorchef Kai E. Christensen, D.A.P.Co., har til Politiet forklaret⁵¹, at Østman ved sin Fratræden fra Selskabet i April 1941 over for ham udtalte, at han kunde bevise, at Koncessionen beroede paa Svindel.

⁴⁸Ravlins økonomiske Forhold. (Bilag 9-11)

⁴⁹(Bilag 55-56)

⁵⁰(Bilag 23-30)

⁵¹(Bilag 99)

Vedrørende Østmans Forhold til D.A.P. Co. kan iøvrigt oplyses, at der hos Østman er fundet en Korrespondance mellem Højesteretssagfører Gamborg og Landsretssagfører Lannung⁵². Det fremgaar heraf, at Østman ved sin Fratræden i 1941 fik udbetalt et Beløb af ca. 4500 kr., at Østman efter Gamborgs Mening ikke havde haft Krav paa dette Beløb, og at det var blevet udbetalt under Hensyn til, at Gamborgs amerikanske Klienter havde ønsket, at der ikke under nogen Form skulde komme Strid mellem Selskabet og Østman.

Udvalget har endvidere foranlediget, at Ravlin paany er blevet afhørt⁵³, denne Gang i Miami i April—Maj 1948. Da Afhøringen, der for at udelukke Fortælelser og Misforståelser foregik i langsomt Tempo og var meget grundig, havde varet i nogle Dage, meddelte Ravlin uden forudgaaende Varsel, at han straks maatte rejse nordpaa i uopsættelige Forretninger. En Ugestid senere vendte han tilbage, og Afhøringen fortsattes, indtil han efter yderligere 12 Dages Forløb uden Varsel erklærede, at han ikke ønskede at besvare flere mundtlige Spørgsmaal. Der blev derefter den 22. Maj forelagt ham nogle skriftlige Spørgsmaal, som han havde lovet at besvare hurtigst muligt. Han afleverede sine skriftlige Svar i det afsluttende Møde den 26. Maj, ved hvilken Lejlighed hele Referatet — der under Afhøringen var blevet oplæst Stykke for Stykke og korrigeret, hvorefter Rettelserne blev oplæst og korrigeret — blev forseglet og underskrevet af Ravlin og den danske Forhørsleder.

Om Grunden til, at der blev kærneboret den 13. November 1936, forklarede Ravlin ligesom i 1947, at Skyblemudderet smagte salt, og at der viste sig Olie paa Skyblemudderets Overflade. I 1948 forklarede han endvidere, at han den 7. November 1936 borede i en meget haard Formation, der ikke gav nogen Borefliser, og som kunde være Salt. Fra den 11. November 1936 maatte han bruge begge sine Reservebassiner med Mudder, og han fandt det derfor ønskeligt ved Hjælp af en Kærneboring at se nærmere paa Bjergarterne for at undersøge de Lag, der slutte Mudderet. Muligvis drejede det sig om en Saltformation, der blev udvasket fra et tidligere udboret Lag.

Naar han ikke havde kærneboret allerede den 12. November, hvor han ifølge sin Dagbog kun havde boret 2 Fod, var Grunden den, at han den paagældende Dag efter, hvad han kunde se af sine Papirer, øjensynligt kun sænkede Borestammen ned i Hullet for at sikre sig, at Borehullet ikke var skredet sammen, og derefter trak Borestammen op for at kærnebore næste Dag.

Han nægtede nogen Sinde at have tilpasset en Kærne i et Skærehoved, og han erklærede, at han heller ikke havde set Østman eller andre gøre det.

Ravlin fastholdt stadig, at det vilde være en fysisk Umulighed at udføre et Falskneri paa den af Østman oprindeligt beskrevne Maade, jfr. nærmere nedenfor pag. 55. I denne Forbindelse erklærede han nu, at Borestammen blev sænket ned i Borehullet med en Fart af 2 Sekunder for hver 60 Fod — hvilket er

⁵²(Bilag 100)

⁵³(Bilag 100-101)

Hastigheden ved frit Fald i lufttomt Rum —, medens han i 1947 havde forklaret, at det tog 30 Sekunder.

Ravlin erklærede, at der ikke sad Kalksten paa Enden af Saltkærnen. Naar en Journalist i April 1948 i »Jydske Tidende« havde skrevet, at Ravlin under et Interview i Miami havde vist ham en Kopi af sin Dagbog for den 13. November 1936 og derefter sagt: »De ser, at der var Limsten paa Saltklumpen« samt tilføjet: »Hvor tror De, jeg kunde gaa hen i Odense, Kolding eller noget andet Sted — og købe en Klump Salt med Limsten paa begge Ender«, vilde Ravlin mene, at det maatte foreligge en Fejl i Journalistens Oversættelse til Dansk, og han kunde ikke erkende, at der var Tale om noget Argument for Saltkærnens Ægthed.

Paa Afhøringens første Dag hævdede Ravlin, at han ikke havde modtaget andre Breve fra Østman end det under Afhøringen i Washington fremlagte Brev af 28. April 1946 samt muligvis et Par Venskabshilsener. Udtrykket: »Jeg var ret bange for, at Spillet var tabt« i Brevet af 28. April 1946 opfattede Ravlin som en Hentydning til Østmans Spil med Tyskerne, og han kunde ikke se noget ejendommeligt i, at Østman skrev saaledes til ham, skønt de ikke tidligere havde brevvekslet om Østmans Forhold til Tyskerne.

Et Par Dage efter fremlagde Ravlin imidlertid et Brev af 28. December 1946 fra Østman⁵⁴. I dette Brev forberedte Østman Ravlin paa, at denne vilde blive afhørt i Hartesagen, og anbefalede ham at faa fat i de Erklæringer, som han (Østman) havde afgivet over for D.A.P. Co. og nærværende Udvalg⁵⁵. Østman skrev videre, at det var blevet paastaaet, at Saltfundet var et Falsum, men at han i 1946 over for Politiet havde erklæret, at en eventuel Tilstaaelse maatte være afgivet under Tvang. Han havde dog indrømmet at have indkøbt Salt til Brug ved Forsøg. Det havde til Østmans Overraskelse vist sig, at Rasmus Clausen havde erklæret, at han (Østman) i 1938 til Clausen og dennes Hustru havde fortalt, at Saltfundet var et Falsum. Østman citerede i Brevet sin skriftlige Erklæring til Politiet⁵⁶ om, at det var vanskeligt at huske noget bestemt om Begivenheder, der laa saa langt tilbage som den 13. November 1936, men at han under Edstilbud kunde erklære, at Kærneboriet laa adskilt om Morgen den 13. November 1936, og at dette var i Overensstemmelse med en Sædvane, som strengt blev overholdt, og for hvis Overholdelse han havde Ansvar, at Ravlin aldrig direkte eller indirekte havde opfordret ham til at medvirke til noget Falskneri i Forbindelse med Saltfundet, og at han aldrig havde iagttaget noget saadant Bedrageri eller deltaget i det.

Ravlin insinuerede i øvrigt, at de danske Myndigheder havde undladt at anlægge Sag mod Østman for Værnemageri for — med denne Sigtelse i Baghaanden — at faa Østman til at lyve i Sagen om Saltfundets Ægthed.

⁵⁴(Bilag 108-109)

⁵⁵Østmans Redegørelser til Danish American Prospecting Company og Udvalget til Revision af Undergrundslovene. (Bilag 117 og 118)

⁵⁶Østmans skriftlige Erklæring til Politiet af 22. Oktober 1946. (Bilag 15)

Som det fremgaar af foranstaaende, har Ravlin kun fremlagt to Breve fra Østman til ham, nemlig Brevet af 28. April 1946 (ved Afhøringen i Washington i 1947 og Brevet af 28. December 1946 (ved Afhøringen i Miami i 1948). Ravlin har derimod, skønt opfordret til at udlevere sin samlede Korrespondance med Østman, bl. a. ikke udleveret et Brev til ham af 28. Juni 1946 fra Østman⁵⁷, hvoraf Genpart er fundet blandt Østmans Papirer. Brevet slutter med: »Hoping you can find the actual meaning with my letters.«

2. Forskellige andre Omstændigheder af Betydning for Bedømmelsen af Saltfundets Ægthed.

Vedrørende det flere Gange ovenfor omhandlede Indkøb af Salt har Østman i 1943 forklaret, at Ravlin kort før Saltfundet havde bedt ham skaffe noget Stensalt. Østman spurgte, om Ravlin ikke kunde bruge nogle fra en tysk Kærneboring hidrørende Stykker Stensalt, som Geologerne havde efterladt i Ravlins Skur, men Ravlin erklærede, at disse Stykker var for smaa til Vægtfyldeforsøg. Da Østman fik Besked om at købe Salt, kom han til at tænke paa, at Ravlin tidligere hyppigt havde brugt Udtrykket »to salt the well« og fortalt ham, at man i U. S. A. ofte anvendte kunstige Midler til at fremkalde Resultater ved Boringer. Østman spurgte saavel i Harte som i Kolding forgæves efter Stensalt eller Saltsliksten, hvilket han meddelte Ravlin, der udtalte, at han ikke kunde bruge Saltsliksten, men hellere vilde have Naturproduktet Stensalt. Da Østman nogen Tid senere i anden Anledning kom til Odense, købte han et Stykke Stensalt paa 2—3 kg i *P. A. Kruuses Materialhandel*. Det var et aflangt Stykke af helt rent Natriumklorid uden Forureninger eller Overgangsformer. Østman sønderdelte Saltet i 4—5 Stykker og bearbejdede et af Stykkerne saaledes, at det kunde gaa ned i et Maaleglas til Brug ved Vægtfyldeforsøg.

Denne Forklaring har Østman i det væsentlige fastholdt under alle senere Afhøringer. I 1946 udtalte han dog, at han ikke kunde huske, hvornaar Ravlin havde bedt ham købe Salt. Ved Afhøringen i Retten i 1948 forklarede han, at han havde købt Saltet i Efteraaret 1936, men at han ikke var sikker paa, at Ravlin havde anmodet ham om at købe det. Han kunde heller ikke huske, om Saltet, der havde været paa Størrelse med en knyttet Haand, maaske noget større, var blevet anvendt til Forsøg.

Ravlin har som foran nævnt benægtet nogensinde at have givet Østman Ordre til at købe Salt.

Købmanden i Harte, H. C. Hansen, der aldrig har ført Stensalt, betragter det som udelukket, at Ravlin eller Østman skulde have spurgt efter denne Vare, da han i saa Fald vilde kunne huske det. *Materialhandleren i Kolding, Johs. Aagaard*, forklarer, at han altid har ført Stensalt, og at han aldrig har været udgaaet for denne Vare.

Personalet i P. A. Kruuses Materialhandel i Odense har forklaret, at to Mænd

⁵⁷Østmans Brev af 28. Juni 1946 til Ravlin. (Bilag 114)

— muligvis to Udlændinge — nogle Aar før sidste Verdenskrig indkøbte 10—15 kg Stensalt i Forretningen efter først nøje at have undersøgt det Stensalt, som Forretningen havde paa Lager, men Personalet kunde iøvrigt ikke huske noget om de i Tiden omkring Saltfundet foretagne Salg af Stensalt. *P. A. Kruuses Materialhandel* havde altid haft Stensalt paa Lager.

Det blev endvidere oplyst, at det Stensalt, som *P. A. Kruuses Materialhandel* i Efteraaret 1936 havde paa Lager, sandsynligvis stammede fra det tyske Saltværk »Werk Asse«, der ogsaa leverede Stensalt til Forretningen i 1943, hvor der til Brug for Undersøgelsen i Sagen blev indkøbt en Del Stensalt af Forretningens Lager til Ministeriet for offentlige Arbejder.

Ministeriet har endvidere foranlediget, at der i 1947 er blevet indsamlet Prøver af Stensalt fra forskellige tyske Saltværker, bl. a. fra »Werk Asse«. Disse Prøver er blevet gjort til Genstand for geologiske Undersøgelser, hvis Resultat vil blive omtalt nedenfor (pag. 53, Litra f).

Nattevagten Johs. Knudsen har forklaret, at Østman nogen Tid før Saltfundet sagde, at nu skulde man gerne snart finde Salt og Olie. Østman spurgte samtidigt, hvad man egentlig brugte Stensalt til, og hvor man kunde faa det, hvortil Knudsen svarede, at man brugte det som Sliksten til Heste, og at det kunde købes hos Materialhandlere.

Ravlin har som foran omhandlet ved Afhøringen i 1947 benægtet, at der overhovedet fandtes Salt paa Borestedet.

Heroverfor har *Dr. Ødum* og *Professor Noe-Nygaard* forklaret, at de har set Salt i store Stykker ligge i Ravlins Skur. *Arbejdsmand Kraft* har forklaret, at Ravlin en Dag umiddelbart før Saltfundet viste ham et Stykke Stensalt, der maalte ca. 20—25 x 8—10 cm og fortalte, at det hidrørte fra en Saltmine i U. S. A.

Dr. Ødum har yderligere forklaret, at han i Geologernes Skur har haft liggende nogle Stykker Saltler fra Heideboringerne, men disse Stykker er stadig i Behold paa D. G. U. Baade *Ejner Olsen* og *Harald Riis* har forklaret, at de har set disse Stykker Saltler i Geologernes Skur. Det fremgaar af Østmans Korrespondance, at Østman har faaet udleveret noget Saltler enten af *Dr. Victor Madsen* eller *Dr. Ødum*. Denne sidste hævder imidlertid ikke at have udleveret noget til Østman, og det maa saaledes efter Korrespondancen formodes, at Dr. Madsen har givet Østman noget Saltler, men det fremgaar ikke af Sagen, om dette Saltler senere er blevet tilbageleveret.

I 1948 ændrede *Ravlin* sin Forklaring til, at han fra U.S.A. havde medbragt tre smaa Cellofankuverter med pulverformet Salt af tre forskellige Typer. Derimod havde han ikke medbragt Natursalt, og han havde ikke under Harteboringerne været i Besiddelse af andre Former for Salt (bortset fra Bordsalt). Han havde ikke haft Kendskab til, at andre ved Boringerne beskæftigede Personer havde opbevaret Salt paa Borestædet.

Vedrørende de flere Gange ovenfor omtalte Forsøg, hvortil der anvendtes Salt, har *Østman* i 1943 nærmere forklaret, at han og Ravlin til Stadighed foretog

forskellige Forsøg med Kokkensalt for at konstatere, ved hvilken Saltkoncentration Skyldemudderet koagulerede, og derunder foretoges ligeledes Forsøg for at konstatere forskellige Mudderblandingers Vægtfylde ved de Saltopløsninger, man kunde vente at finde, ligesom der blev gjort Forsøg med Henblik paa et eventuelt Saltværk i Kolding.

Østman har i 1948 over for Politiet forklaret, at han nu mener, at han ikke i 1936, men først i 1937 udførte Forsøg, hvortil der skulde anvendes Salt. Derfor blev han mistænksom, da Ravlin i Efteraaret 1936 bad ham indkøbe Stensalt.

Ravlin har udtalt, at han ikke selv har udført Forsøg til Bedømmelse af Skyldemudderets Saltholdighed. Han bedømte Saltholdigheden ved at smage paa Mudderet. I 1947 forklarede Ravlin, at Østman udførte nogle Forsøg til Bestemmelse af Saltholdigheden, men disse Forsøg interesserede Ravlin sig ikke for. Han troede ikke, at Østman havde anvendt Salt til disse Forsøg. I 1948 forsøgte Ravlin at benægte, at han overhovedet kendte noget til disse Forsøg eller i hvert Fald vidste, at de drejede sig om Skyldemudderets Saltholdighed. Ravlin indrømmede under denne Afhøring, at han under Afhøringen i 1947 havde erkendt ud fra det fremlagte Brev af 28. December 1946 fra Østman, og at denne deri havde fortalt, at han indrømmede, at det var rigtigt, at han havde købt Salt til nogle Forsøg. Ravlin kunde ikke forklare, hvorfor han ikke desto mindre i 1947 adskillige Gange havde hævdet, at det var absolut umuligt, at der kunde være Salt paa Borestædet og endog havde hævdet, at hverken han selv eller nogen som helst i Forbindelse med ham, saavidt han vidste, havde haft noget som helst at gøre med noget Køb af Salt noget som helst Sted eller paa nogen som helst Tid, og at ingen som helst forbundet med den paagældende Boring havde haft Salt i deres Besiddelse.

Dr. Ødum har forklaret, at baade Ravlin og Østman har udført Forsøg til Bestemmelse af Skyldemudderets Saltholdighed, og at der blev anvendt Salt ved disse Forsøg.

I Østmans med Blyant førte Dagbog fra Harteboringerne staar ud for den 13. November 1936 anført: »Tog en Saltkærne op paa 7"«. Ud for dette Sted ses med en anden Farve Blyant at være foretaget følgende Tilføjelse: »som F. F. havde puttet i«, hvilken Tilføjelse imidlertid atter er søgt visket ud.

Endvidere er der blandt Østmans Papirer fundet en af ham foretaget kortfattet Beskrivelse af de ved Harteboring Nr. 2 gennemborede Lag, i hvilket Boreprofil der ikke staar anført noget om Saltfundet i 958 m Dybde.

Under den første Afhøring demonstrerede *Ravlin* en Trækuffert med Prøver, som ifølge hans Udsagn alle hidrørte fra Harteboringen. Ravlin udtog fra en Pose — mærket Nr. 19 — en rødlig Prøve, som han smagte paa, hvorefter han lod den danske Forhørsleder selv overbevise sig om, at den smagte salt. Da Forhørslederen fremsatte Ønske om, at Kufferten blev sendt til København til nærmere Undersøgelse, var Ravlin først utilbøjelig til at gaa med til dette Forslag, men lod sig dog modstræbende af de øvrige tilstedeværende overtale til at lade Kufferten sende til Selskabets danske Hovedkontor. Som det nedenfor

(pag. 53—54) nærmere vil blive omtalt, viste det sig senere ved en af Udvalget foretaget geologisk Undersøgelse, at den omhandlede Prøve bestod af Saltler med Saltkrystaller, ligesom Kufferten ogsaa indeholdt Oliekrit, og ingen af disse Prøver hidrørte som af Ravlin paastaaet fra Harteboringen. Ravlin søgte under den første Afhøring at give det Udseende af, at den røde Prøve hidrørte fra Kærneboringen den 29. Oktober 1936, ligesom han hævdede, at de danske Geologer var klare over, at der var blevet fundet Salt den paagældende Dag.

Naar han ikke havde søgt om at faa udstedt Koncession paa Grundlag af Saltfundet den 29. Oktober 1936, skyldtes det, at han ikke havde ment, at det var nødvendigt at kræve Koncession udstedt paa Grundlag af en saa ringe Mængde Salt, ligesom han havde været sikker paa senere at finde et værdifuldt Raastof, der kunde danne Basis for Koncessionen. Det var iøvrigt ikke usædvanligt, at der under Boringer fremkom Saltkrystaller.

De tilsynsførende Geologer har imidlertid erklæret, at de ikke kender noget til, at der skulde være fremdraget Salt ved Harteboringen ved andre Lejligheder end den 13. November 1936. Heller ikke Personalet ved Boringerne har hørt noget om saadanne Saltfund.

Ved Politiafhøringen i Foraaret 1948 forklarede *Østman*, at han kunde huske, at Ravlin havde ladet lave en Trækuffert til Prøver fra Harteboringen. Østman havde muligvis været med til at skrive Etiketterne paa enkelte Prøver, men han havde ikke gennemgaaet Prøverne, og Ravlin havde selv lagt dem i Kufferten. Østman kendte ikke noget til, at Kufferten skulde have indeholdt Oliekrit og Saltler med Saltkrystaller. Han havde set alle de Kærner, der kom op, og han vilde bestemt have lagt Mærke til, hvis Kærnerne havde indeholdt Saltler og Oliekrit.

Karetmager Sigurd Madsen, Harte, der har fremstillet Kufferten, har oplyst, at den i hans Regnskabsbøger er indført den 15. November 1936, og at den, saavidt han husker, blev bestilt den 14. om Eftermiddagen og leveret den 15. om Morgen.

Under Afhøringen i Miami i 1948 forklarede *Ravlin*, at Saltkærnen havde været Anledning til, at Kufferten var blevet anskaffet. Han vilde hævde, at den først var blevet fremstillet, efter at *D.A.P. Co.'s* Aktier i 1938 var blevet solgt til *Gulf Refining Company*, og at det ikke var ham selv, men Østman eller en af Folkene, der havde pakket den; dog havde han selv pakket sin Halvdel af Saltkærnen og anbragt den i Prøvekassen og han vilde nu hævde, at han ikke tidligere havde haft Saltkærnen med til U.S.A. Han havde altsaa først i 1938 taget Kufferten med til U.S.A., hvor han havde vist den til sine Financiers, men ikke til de nye Ejere af *D.A.P. Co.* Han havde derefter anbragt den paa sit Pulterkammer, hvor den havde ligget indtil en Maanedstid før Afhøringen i Washington, da en Funktionær i *D.A.P. Co.*, som ved nærmere Udspørgning af Ravlin viste sig at være Selskabets Præsident, *Mr. Hamilton*, ved et Besøg i Ravlins Hjem i Miami havde faaet Kufferten forevist og herved smagt paa Prøverne med Saltkrystallerne. Kufferten blev herefter sendt til *D.A.P. Co.'s*

Hovedkontor i New York.

Ved den af Udvalget foretagne Undersøgelse af Kufferten havde det vist sig, at den — bortset fra Oliekritdet og Saltleret, der slet ikke kunde stamme fra Harte, — kun indeholdt Prøver fra Boringer i Efteraaret 1936. Kærnen fra den 14. November 1936 var indpakket i et Stykke brunt Papir, adresseret til Hotel Astoria, hvor Ravlin boede under sit Ophold i København fra den 15. til 20. November 1936. Papiret var forsynet med Poststempel fra den 17. November. Flere af Etiketterne, bl. a. paa Prøverne 18 og 19, var ifølge Erklæring fra en Skriftekpert forsynet med Paategning med Ravlins Haandskrift. Ravlin vilde dog ikke indrømme, at det var ham, der havde skrevet disse Etiketter.

Han forklarede endvidere om Kuffertens Indhold, at han ikke havde opdaget Saltleret med Saltkrystallerne, forinden han i Efteraaret 1947 tog Kufferten ned fra sit Pulterkammer. Naar han ikke forinden dette Tidspunkt var blevet opmærksom paa Saltleret med Saltkrystallerne, var Grunden den, at Saltkrystallerne havde været omgivet af en klæbrig Masse, som som Følge af Prøvernes Indtørring efterhaanden maatte være faldet af under Kassens Transport til Amerika. Han forklarede forsøg, at Saltleret stammede fra en Kærne, men rettede det efter nogen Vaklen til, at det maatte dreje sig om Skyldprøver og angav som Aarsag til, at Saltkrystallerne ikke var blevet opløst paa Vejen op gennem Borehullet, at de havde været omgivet af en gummiagtig, klæbrig Skifer (gummy shale). Efter Ravlins Opfattelse stammede Krystallerne fra et 1—2" tykt Lag, og der var kun kommet en til to Prøver op. Han kunde ikke give nogen Forklaring paa, hvorledes han under Afhøringen i Washington i Oktober 1947 uden en nærmere Undersøgelse af Kufferten havde kunnet være saa heldig netop at faa fat i de eneste Saltkrystaller, der fandtes i den store Samling af Prøver i Kufferten. Lige saa lidt kunde han forklare, hvorledes han i 1936 kunde have været saa heldig mellem det store løsborede Materiale netop at samle de to Prøver op, som indeholdt paa det daværende Tidspunkt usynlige Saltkrystaller. Han kunde heller ikke forklare, hvorfor han ikke allerede ved Afhøringen i Washington havde gjort den danske Forhørsleder opmærksom paa, at den Prøve, han demonstrerede, ikke alene smagte salt, men ogsaa indeholdt Centimeter-store Saltkrystaller. Uanset, at Ravlin indrømmede, at han selv var meget overrasket over Saltkrystallerne, kunde han ej heller forklare, hvorfor han ikke havde gjort Direktør Hamilton udtrykkeligt opmærksom paa disse, da denne smagte paa Prøverne, og han kunde heller ikke huske, om han gjorde Gulf's to Sagførere, der var til Stede under Afhøringen i Washington, opmærksom paa Saltkrystallerne. Han hævdede ligeledes, at han heller ikke gjorde sin Broder opmærksom paa Saltkrystallerne. Senere under Afhøringen erklærede Ravlin, at han ikke følte sig helt sikker paa, at disse Saltkrystaller ikke kunde stamme fra et andet Sted end Harte, da det var Østman, der havde pakket Kufferten. Han var heller ikke sikker paa, at Kufferten indeholdt Salt, der stammede fra Kærnen fra den 29. Oktober 1936. Denne Kærne havde han i sin Tid brækket over og han havde da set nogle smaa Saltkrystaller skinne, ligesom han havde konstateret, at Kærnen smagte salt. Der havde iøvrigt flere Gange været Saltkrystaller af ganske ringe Størrelse i Kærnerne. Medens han i 1947 hævdede, at dette var Geologerne vel-

bekendt, vilde han i 1948 ikke paastaa dette, men kunde ikke forklare, hvorfor han aldrig havde henledt Geologernes Opmærksomhed paa disse Saltkrystaller eller drøftet dem med Geologerne. Naar han ikke havde opbevaret disse Saltkrystaller, maatte Grunden være den, at han ikke var særligt interesseret i at finde Salt i Danmark; det var Olie, han ønskede at finde. Grunden til, at han ikke havde kærneboret Dagen efter den 29. Oktober 1936, var den, at de fremdragne Saltkrystaller ikke angav Tilstedeværelsen af mere Salt, end han havde fundet til andre Tider, og han vilde derfor ikke bekoste en Kærneborings.

Det var en Fejltagelse, at Oliekridtet havde beroet i Kufferten, som han i Efteraaret 1947 sendte til *D.A.P. Co.* uden forinden at have undersøgt den nærmere. Saafremt han havde opdaget Oliekridtprøverne inden Afsendelsen, vilde han have taget dem ud af Kufferten. Oliekridtet havde han hentet i Heide.

Vedrørende Rejsen til Heide har Ejeren af den Ejendom, hvor Harteboringen fandt Sted, *Gaardejer Chr. Dahl*, forklaret, at Ravlin og Østman kørte i Bil til Tyskland Søndagen før Saltfundet. Da Dahl kort efter hørte om Saltfundet, tænkte han, at Ravlin og Østman havde hentet et Stykke Salt i Tyskland og senere anbragt det i Kærnerøret.

Østman forklarede i 1943, at han og Ravlin paa et eller andet Tidspunkt under Boringen var paa en Automobiltur til Heide sammen med deres Hustruer, men at de ikke hjembragte Kærner fra denne Tur.

I Foraaret 1948 har Østman overfor Politiet forklaret, at han og Ravlin kort Tid før Saltfundet var paa en Automobiltur til Heide — vistnok sammen med deres Hustruer. De besaa først et arbejdende Boretaarn og begav sig derpaa ned i en forladt Skakt, hvor der laa en Del opgravede, meget mørke, af Olie gennemvædede Kridtstykker. Det var ikke Kærneprøver. Ravlin samlede nogle Stykker op, som de tog med til Harte.

Ravlin har i 1947 forklaret, at han og Østman sammen har været i Heide for at se paa de derværende Boringer. De hjembragte imidlertid ingen Kærner, da Materialeet i Heide ikke var i Stand til at tage Kærner.

I Foraaret 1948 har Ravlin som foran nævnt indrømmet, at han havde medtaget nogle Stykker Oliekridt fra Heide.

Østman har i 1943 forklaret, at Ravlin i Løbet af Sommeren og Efteraaret 1936 var blevet mere og mere nervøs.

Grunden til hans Nervøsitet var navnlig, at nogle Forhandlinger, han havde haft med Statsministeriet, ikke var forløbet saa gunstigt, som han havde ventet, ligesom Ravlin var meget skuffet over, at man ikke som paaregnet havde fundet Salt i ca. 700 m Dybde.

De af Østman omtalte Forhandlinger mellem Ravlin og Statsministeriet maa formentlig referere til den ovenfor pag. 8 omhandlede Brevveksling, hvorunder Statsministeriet i Sommeren 1936 erklærede, at man til Opfyldelse af Undergrundslovens § 4, Nr. 7, vilde kræve, at Indvindingsvirksomheden maatte være

i Gang for hvert enkelt Raastof inden 4 Aar efter Bevillingens Meddelelse, for at Retten til Efterforskning og Indvinding af det paagældende Raastof kunde bevares. Denne Udtalelse var i Modstrid med Statsministeriets Standpunkt i December 1935.

Vedrørende sin Forventning om at finde Salt ved Harteboringen har *Ravlin* forklaret, at *Dr. Madsen* havde udtalt, at der sandsynligvis var Saltlinser i Undergrunden ved Harte, og at dette var en af Aarsagerne til, at Boringen blev foretaget paa det paagældende Sted. Der var imidlertid efter Ravlins Udsagn ikke Holdepunkt for at vente Saltfund i nogen bestemt Dybde.

Dr. Madsen har imidlertid ved flere Lejligheder før Saltfundet offentligt udtalt, at der var Sandsynlighed for Saltforekomster i 700 m Dybde ved Harte.

I 1948 har *Ravlin* erklæret, at han ikke kendte *Dr. Madsens* Teori om, at der vilde blive fundet Salt i den nævnte Dybde, ligesom han ikke erindrede at have set Rapporterne om de geofysiske Maalinger, der var foretaget i Egnen omkring Kolding, før han kom til Danmark.

Ravlin hævdede, at hvis det havde staaet til ham, vilde han have foretaget større geofysiske Maalinger end de hidtil foretagne, der var ganske utilstrækkelige. Han havde ingen Forklaring paa, hvorledes han kunde vide, at de var utilstrækkelige, naar han ikke havde set dem, og hvorfor han ikke havde bedt om at se dem, naar han netop mente, det var vigtigt, at der blev foretaget geofysiske Maalinger.

Det fremgaar imidlertid af Brevvekslingen mellem Ravlin og Østman, at Ravlin inden Iværksættelsen af Harteboringerne udbad sig endog meget detaljerede Oplysninger om Resultaterne af de geofysiske Maalinger ved Kolding og flere Gange rykkede for dem, da hans Financiers som en Betingelse for at yde ham økonomisk Støtte havde krævet, at de blev gjort bekendt med disse Resultater. Da Østman havde fremsendt de ønskede Oplysninger til U.S.A., gik Financeringen i Orden.

Det er under Sagens Behandling blevet oplyst, at Ravlins Boreselskab i Miami gik fallit kort før, Ravlin i 1934 rejste til Danmark.

Østman har forklaret, at Ravlin hen paa Efteraaret 1936 erklærede, at det blev nødvendigt at skaffe mere Kapital dels til Iværksættelse af en ny Boring, dels til systematiske Undersøgelser af Danmarks Undergrund, og at han derfor maatte rejse til Amerika inden Nytaar 1937 for at sætte sine Financiers ind i Situationen. Ravlin mente dog, at den nødvendige Kapital vilde blive stillet til hans Raadighed. Omkring den 1. November 1936 fortalte Ravlin, at han havde bestilt Billet til den 15. November s. A., og Dagen efter, at Saltet var fundet — altsaa den 14. November 1936 — afrejste Ravlin til København. Østman havde ikke Indtryk af, at Ravlin paa noget Tidspunkt havde Vanskelighed ved at udrede Arbejdslønninger eller ved at betale løbende Regninger. Derimod var Ravlin meget sparsommelig.

Vedrørende Financeringen af sine Boringer ved Harte har *Ravlin* i 1947 forklaret, at Halvdelen af Kapitalen blev indskudt af ham selv og hans Broder, den anden

Halvdel af en god Ven af hans Familie, Mrs. Helen Parson, der ogsaa skulde deltage med Halvdelen i Udbyttet af Boringerne. I 1948 hævdede Ravlin, at han havde haft endnu en Partner, men han nægtede at opgive Navnet paa denne, uden at han i øvrigt forklarede, hvorfor han ikke havde omtalt denne tidligere. Ravlin hævdede øvrigt, at hans og hans Broders økonomiske Situation dengang var saa god, at de selv kunde have finansieret Boringerne. Ravlin bestred Østmans Forklaring om, at han skulde have erklæret, at han var nødsaget til at rejse til U.S.A. inden Nytår 1937 for at træffe Aftale med sine Financiers. Naar han rejste hjem paa det paagældende Tidspunkt, var det dels for at skaffe nyt Materiel til Boringerne, dels for at kunne holde Jul sammen med sine Forældre. Hans Hjemrejse havde heller ikke noget med Saltfundet at gøre. Den var bestemt flere Uger i Forvejen.

Ravlin erklærede under begge Afhøringer, at han ikke paa noget Tidspunkt havde haft Besvær med sine Financiers. Han betegnede det som latterligt at give sig i Kast med et saa stort Foretagende som en Koncession paa hele Danmarks Undergrund uden at have de fornødne økonomiske Ressourcer. Han hævdede i øvrigt i 1948, at han i 1936 øjeblikkeligt kunde have præsteret 250.000 Dollars.

Boremesteren og næsten alle ved Harteboringen beskæftigede *Arbejdere* har imidlertid haft Indtryk af, at Ravlins økonomiske Forhold — i hvert Fald til Tider — ikke var gode, og de har alle forklaret, at Ravlin var meget sparsommelige. *Boremesteren* og Tømrer *Harald Riis* har forklaret, at Boremateriellet var billigt og daarligt, og Riis har yderligere forklaret, at Ravlin altid selv vilde reparere Materiellet, selvom han ikke var i Stand til at gøre det ordentligt. Der indtraf ogsaa flere tekniske Uheld ved Boringerne; ved et af dem blev *Boremester Remahl* kvæstet — efter hans egen Opfattelse, fordi det anvendte Materiel var i daarlig Stand. *Arbejdsmand Kraft* har forklaret, at Ravlin plejede at have Penge til Raadighed, naar han lige kom tilbage fra en Rejse til U.S.A.

Arbejderne fandt det paafaldende, at Saltfundet fandt Sted Dagen før, Ravlin skulde afrejse fra Harte.

Det er senere blevet oplyst, at Ravlin med Benyttelse af en Returbillet afrejste fra København til U.S.A. den 20. November 1936. Hans Skib skulde være afsejlet nogle faa Dage tidligere, men blev i sidste Øjeblik forsinket.

Det fremgaar af de hos Østman beslaglagte Papirer, at Højesteretssagfører *Carstensen* kort efter Saltfundet havde faaet at vide, at Ravlin ingen Penge havde og forsøgte at sælge sine Rettigheder i Danmark, hvilket Carstensen var meget opbragt over.

Østman fandt, som Korrespondancen viser, Anledning til at beklage sig til Ravlin over, at han ikke blev holdt tilstrækkelig godt underrettet om dennes økonomiske Situation. Ravlin svarede, at han havde svært ved at rejse ny Kapital før efter Nytår 1937, og at han derfor heller ikke før Foraaret 1937 vilde være i Stand til at stifte det Aktieselskab, som ifølge hans Planer skulde have Koncessionen (det senere *D.A.P. Co.*). Dette viser, at det er usandfærdigt, naar

Ravlin i 1948 har hævdet, at han i 1936 omgaaende kunde have skaffet et Beløb paa ikke mindre end 250.000 \$ til Veje.

Det lykkedes imidlertid Ravlin at skaffe de nødvendige Midler til Boringens Fortsættelse, selvom det tog længere Tid, end han havde paaregnet. Derimod har han aabenbart ikke kunnet skaffe Midlerne til Stiftelsen af *D.A.P. Co.*, jfr. det foran pag. 9 anførte om den urigtige Anmeldelse til Aktieselskabsregisteret. Det kan i denne Forbindelse ogsaa nævnes, at Østman i Januar—Februar 1937 havde noget Besvær med at faa en af Ravlin udstedt Check paa 5.000 Dollars indløst af Landmandsbanken i København og af Chase National Bank i New York. Den amerikanske Bank vilde ikke paa Forhaand garantere for Indløsningen af Ravlins Checks.

Omkring Nytår 1937 maa Statsministeriet ogsaa have hørt Rygterne om Ravlins Pengeforlegenhed. Det fremgaar af Statsministeriets Akter, at Statsministeriet forlangte, at Boringerne — som fastsat i Boretilladelsen — blev genoptaget senest 3 Maaneder efter Standsningen den 14. November 1936, og erklærede, at Boretilladelsen i modsat Fald vilde være forbrudt.

Geologiske Forhold.

1. Den geologiske Lagserie.

De to af Ravlin udførte Boringer ved Harte (Paaby I og Paaby II) ligger med en indbyrdes Afstand af 30 m og har givet overensstemmende Oplysninger vedrørende Lagserien indtil en Dybde af 791 m. Den videre Fortsættelse nedefter til ca. 1090 m kendes kun fra Boring en Paaby II. Lagseriens Sammensætning som oplyst ved disse Boringer fremgaar af vedføjede Profiltegning⁵⁸, der er udarbejdet efter Oplysninger fra D. G. U. Den Del af Lagserien, som stammer fra Kvartærperioden (Istidens Aflejringer), Tertiærperioden og den yngre Del af Kridtperioden (Danien og Senon), var før 1936 kendt fra andre danske Lokaliteter og frembyder intet principielt nyt. Først de ældre Lag fra Kridtperioden: det haarde Kridt med Flint, den røde Kalksten (Albien), de sorte og brogede Skifre og den graa Mergelkalksten (Barrémien og Wealden) betyder en Nyvinding i vort Kendskab til Kridtformationen i Danmark. Dertil kommer saa Lagene, der gennemboredes mellem 968,6 m og 1090 m, og som formentlig tilhører Jura- og Triasformationerne, der her i Landet hidtil kun har været kendt faststaaende paa Bornholm. Det kan saaledes siges, at Boringerne ved Harte i betydelig Grad har udvidet vort Kendskab til Undergrundens Opbygning i Danmark.

Det Saltlag, der efter Ravlins Paastand var til Stede, og som var Forudsætningen for Koncessionens Udstedelse, blev efter hans Forklaring gennemboret i en Dybde af ca. 958 m.

⁵⁸(Bilag 75-81)

2. Boreprøvematerialet.

Kendskabet til Lagserien ved Harte bygger paa de under Borearbejdet tilvejebragte Prøver af Jordlagene. Disse Prøver foreligger dels i Form af Skylleprøver taget kontinuerligt under hele Arbejdets Gang, dels som Kærneprøver, der er taget med visse Mellemrum, saaledes som det fremgaar af Profiltegningen. Saltet konstateredes i en Kærneprøve, og Kærneprøverne er i det hele taget af særlig Værdi for Bedømmelse af Lagenes Rækkefølge, strukturelle Forhold og øvrige Beskaffenhed.

I vedlagte Skema⁵⁹ er givet en Oversigt over alle Kærneprøver fra 906 m og nedefter baseret paa den af D.G.U. foretagne Gennemgang og paa den af D.A.P. Co.'s Chefgeolog C. A. Baird og Dr. phil. S. A. Andersen udarbejdede Beskrivelse⁶⁰. Der er i Skemaet gjort Rede for Kærneboringsens Dato, den kærneborrede Stræknings Længde og den opnaaede Kærnes Længde (recovery), endvidere for Omfanget af det, der nu foreligger opbevaret fra den omhandlede Kærne samt for, hvor meget af Kærnen, der savnes, og endelig gives en kort Beskrivelse af Kærnen. Med Hensyn til Omfanget af det Prøvemateriale, som har været tilgængeligt for Udvalget, bemærkes, at Ravlin kun havde Pligt til at udlevere Dele af Prøverne til D.G.U. En Del af Ravlins Kærnemateriale blev i sin Tid overleveret til D.A.P. Co. og er derfra senere kommet i D.G.U.'s Besiddelse, og endelig fandtes nogle Stykker af Kærnerne fra 1936 i den Prøvesamling, Ravlin i Oktober 1947 fremlagde under Forhøret i Washington⁶¹. Den af Baird og Andersen i 1939 udarbejdede Beskrivelse af Kærnerne omfatter Materiale fra 1936 og 1937, som det dengang forelaa her i Landet, og omfatter saaledes ikke Ravlins Prøvesamling, som først kom frem i 1947. Alle de Prøver, der i Bairds Beskrivelse er mærket »Dr. Ødums office« eller »D.G.U. Lab.«, er til Stede og har kunnet identificeres, medens Størsteparten af de Prøver, der paa det Tidspunkt var mærket »Samples at Harte camp«, og som tilhørte D.A.P. Co., ikke kan findes nu. De nu foreliggende Prøver er tilstrækkelige til i grove Træk at give Oplysning om de gennem borede Lags Art og Alder.

Iblandt Prøverne fra Ravlins, i Forhøret i Washington medbragte Kuffert, findes tre, der er saa afvigende fra det, man ellers kender fra Harteboringen, at de nedenfor (pag. 54) vil blive gjort til Genstand for særlig Omtale.

3. Optegnelser, medens Boringen stod paa.

Under hele Arbejdets Gang 1935—36—37 foretoges der af de tilsynsførende Geologer Victor Madsen, H. Ødum, Arne Noe-Nygaard og Sole Munck Optegnelser i Dagbogsform og enkelte Optegnelser af anden Art. Observationerne førtes ind paa en fortløbende Profiltegning. Optegnelserne havde til Hensigt at supplere de tilvejebragte Prøver saaledes, at en fuldstændig Beskrivelse af Lagserien kunde gives ved den senere videnskabelige Beskrivelse af Prøvematerialet.

⁵⁹(Bilag 75-81)

⁶⁰(Bilag 77)

⁶¹(Bilag 71)

Ravlin førte en Dagbog over Boringer, ligesom Østman foretog Notater i en Lommebog.

Ravlin har forklaret, at Boremesteren havde Pligt til at føre en Journal (log book); den førtes af Boremesteren selv eller af Ravlin eller Østman efter Boremesterens Diktat. Den førtes i 3 Eksemplarer, der alle afleveredes til D.A.P. Co. Paa Forespørgsel har D.A.P. Co. oplyst, at Selskabet kun har de Dokumenter, der her er gengivet som Bilag Nr. 69 og 70. Boremester-journalerne, hvoraf ét Eksempel i sin Tid burde være afgivet til Staten, har saaledes ikke været tilgængelige for Udvalget.

Saltlagets Relation til den omgivende Lagserie.

A. Indtil 968,6 m Dybde gennembryder Boringer Paaby II Lag, der ikke frembyder Mulighed for Aflejring af Stensaltlag. Det kan derfor fastslås, at et Saltlag, der som det her omhandlede paastaas at være gennemboret i 958 m Dybde, maa være fremmed for sine Omgivelser.

Det er derimod tænkeligt, at et Saltlag kunde være udskilt i Forbindelse med Afsætningen af de dybereliggende Lag, da disse er anhydritførende og forsteningsfri. Saltlag er dog ikke fundet ved Harteboring Nr. 2 mellem 968,6 m og Boringens Bund i 1090 m Dybde. Den eneste mulige, geologiske Forklaring paa et Stensaltlags Tilstedeværelse under de givne Forhold er herefter Antagelsen af, at det optræder som en fra en større Saltmasse i Dybdet indpreset Slire, der har fulgt en Revne op gennem Lagserien. For at en saadan Sliredannelse kan finde Sted, maa Saltmassen i Dybdet ligesom de omgivende Lag have været underkastet et uhyre Tryk, der medfører dels en Revnedannelse med eventuelle Forskydninger i Lagene over Saltet, dels at Saltet optræder som en plastisk Masse, der kan trænge ind i Revnerne. Spørgsmaalet bliver derfor, om man ud fra Kendskabet til Lagseriens Beskaffenhed ved Harte kan finde Holdepunkter for eller imod Antagelsen af, at Lagserien har været udsat for saa kraftige Paavirkninger, at de kan have frembragt den for Indpresning af Saltet nødvendige Revne, saaledes at Ravlins Saltkærne kan hidrøre fra en Saltslire.

En nøje Undersøgelse af Prøverne fra de Lag, der paastaas umiddelbart at have over- og underlejret Saltlaget i 958 m Dybde, bestyrker imidlertid ikke Opfattelsen af, at der i Lagserien har været en Revne, hvori Saltet kunde injiceres. Man maa derfor overveje, om den øvrige Lagserie, saaledes som vi kender den, gør det sandsynligt eller dog muligt, at der har fundet Revnedannelse med eller uden Forskydninger i Lagene Sted, saaledes at Indpresning af en tynd Saltslire paa det omhandlede Sted har kunnet gaa for sig.

Som overvejende Regel ligger Lagene i Kærneprøverne fra Harteboringen vandret; mindre Hældninger forekommer dog, men kun i ganske enkelte Tilfælde, og enkelte Steder i Kærnerne ses Tegn paa Bruddannelse og paa, at minimale Forskydninger har fundet Sted: stejlstillede Glideflader eller tynde Sprækker fyldt med udkrystalliseret Anhydrit. Saadanne Fænomener kan dog findes i Lagserier uden nogen Tilknytning til Saltinjektioner, og de er i det foreliggende

Tilfælde af saa ringe Omfang, at de ikke giver nogen Indikation for Muligheden af en Saltindpresning.

B. Tilstedeværelsen af Stensalt i Undergrunden ved Harte mente man før Boringernes Paabegyndelse godtgjort dels gennem Saltkilder i Egnen, dels ved Hjælp af seismiske Undersøgelser. Derimod blev der ikke paa dette Tidspunkt foretaget gravimetriske Maalinger.

Med Hensyn til det første Punkt, Saltkilderne, bemærkes, at de ikke entydigt giver Oplysning om større Saltophobninger i Undergrunden ved selve Harte, idet Saltkildernes Saltindhold meget vel kan være tilført Grundvandet fra fjernere liggende Saltaflejringer eller være udvasket fra marine Aflejringer. Alt dybtliggende Grundvand her i Landet indeholder varierende, undertiden betydelige Mængder Salt. D.G.U. har saaledes konstateret indtil 8 pCt. Saltindhold (ved Sønderborg, hvor det ikke ved Boring er lykkedes at paavise nogen Salt horst eller anden Form for fast Stensalt).

De i de senere Aar i Danmark foretagne gravimetriske Undersøgelser viser, at der lokalt maa findes store Stensaltmasser i Undergrunden som Salthorste eller Salt-domer, der har Form af Kegler eller Kupler og er fremkommet ved Oppresning af Saltet gennem de Lag, som det oprindeligt overlejreredes af. Denne Oppresning muliggøres gennem Saltets relativt ringe Vægtfylde og dets under stærkt Tryk betydelige Plasticitet. Før Oppresningen maa der saaledes have eksisteret jævnt udbredte Saltmasser i stor Dybde og af relativt ringe Mægtighed, og de er nu stedvis helt eller delvis koncentreret i Salthorste. Saadanne jævnt udbredte Saltmasser lader sig næppe paavise gravimetrisk. Det kan derfor ikke helt udelukkes, at der i Undergrunden ved Harte i stor Dybde kan findes saadanne jævnt udbredte Saltlag af ringere Mægtighed, men det kan efter de for Udvalget nu foreliggende Oplysninger om gravimetriske Maalinger i Tiden efter Harte-boringens Afslutning siges, at disse Maalinger ikke tyder paa Tilstedeværelsen af en Salthorst i denne Egn.

Spørgsmaalet bliver da, om eventuelt tilstedeværende, jævnt udbredte Saltlag i større Dybde end den, Ravlin opnaaede ved sin Boring, kan have været Ophav til en i højere beliggende Lag indpresset Saltslire. Det er imidlertid ikke i den meget omfangsrige Litteratur over Saltforekomster lykkedes at fremdrage noget Eksempel paa, at noget saadan kan finde Sted i en Lagserie, der er i saa ringe Grad tektonisk forstyrret, som den ved Harte synes at være.

De seismiske Undersøgelser, der gik forud for Boringerne, fortolkedes saaledes, at man maatte forvente at finde betydelige Stensaltlag i Dybder mindre end 1000 m. Boringerne har vist, at dette ikke holdt Stik. Det, man har ment at kunne tolke som Saltlag, har vist sig at være Flint-, Anhydrit- eller Kalkstenslag. At et kun ca. 17 cm tykt Saltlag, som det, der paastaas gennemboret i en Dybde af 958 m, skulde have kunnet indregistreres ad seismisk Vej, maa anses for ganske udelukket.

C. Da Forudsætningen for, at et Falsum ved Anbringelse af en Saltkærne i Kærneboreret forinden dettes Nedsænkning den 13. November 1936 kunde

have Udsigt til at lykkes, kan have været den, at Saltkærnen har været indeståbt mellem Propper af Bjergart, der skulde forhindre Saltets Opløsning, har Udvalget ogsaa undersøgt Beskaffenheden af de Lag, der begrænser Saltet, med Henblik paa Spørgsmaalet, om disse Lag viser Slægtskab med den øvrige gennem Kærneprøver kendte Lagserie omkring 958 m Niveau eller er Fremmedelementer.

Det er oplyst, at der var Stykker af Kalksten og Skifer formet som Borekærne saavel over som under Saltet, da Kærnen blev taget ud. Dog kan der maaske være nogen Tvivl om, hvilket Sted nøjagtigt i Lagserien Saltet har ligget.

Kærneboringen blev indstillet 14. November 1936 og genoptaget i Maj 1937 paa en saadan Maade, at der blev taget ny Kærne inden for den Strækning, der blev kærne boret den 13. og 14. November 1936. Af Dr. Helge Gry's Redegørelse⁶² fra 1943 med Supplement af 1946 fremgaar, at alle Kærnestykker fra den 8., 13. og 14. November 1936 og 10. og 11. Maj 1937, bortset fra Saltkærnen, tilhører een og samme Aflejringscyklus. De Bjergarter, som indstøttede Saltet, synes derfor at falde godt i Traad med Lagserien i Harte og kan næppe være tilført fra andre Lokaliteter.

Gaar man ud fra, at et Falskneri er udført paa den foran angivne Maade, maa de Bjergartstykker, der den 13. November 1936 fandtes over og under Saltet, saaledes formentlig hidrøre fra den Kærne, der blev taget den 8. November 1936, og det er da ogsaa muligt, at noget af Kærnen fra den 8. November er blevet unddraget den tilsynsførende Geolog med Henblik paa et planlagt Falskneri.

Kærnen fra den 2. November 1936 kan ikke have leveret Materialet til nævnte Bjergartpropper, da den klart er geologisk yngre end de Lag, hvori Saltet optræder.

5. Saltkærnen.

A. Form, Struktur og mineralogisk Sammensætning

I Oversigten over Kærneprøverne⁶³ er der givet en Beskrivelse af den Lagserie, hvori Saltlaget skulde forekomme (Kærnen fra 956,40—958,75 m). I Tilknytning hertil meddeles følgende Redegørelse for Saltkærnen's Beskaffenhed.

Formen: Kærnen, hvoraf kun ca. Halvdelen (efter et Længdesnit) er bevaret, er ikke regelmæssigt cylindrisk, men Overfladen er uregelmæssigt bukket og bærer tydelige Spor af Opløsning. Politilaboratoriet har paa den krumme Overflade konstateret nogle svage, parallelt forløbende Furer, der maa være afsat af et eller andet Redskab, og som kan være Rester af Spor efter Værktøj, der er brugt til Tildannelse af Kærnen, men som dog ogsaa kan være fremkommet paa mere tilfældig Maade⁶⁴.

⁶²(Bilag 75-81)

⁶³(Bilag 75-81)

⁶⁴(Bilag 77)

Strukturen: Kærnen er enskornet, grovkrystallinsk. Kornene er farveløse, og Kornstørrelsen ligger mellem 0,5 og 1 cm. Under Mikroskopet ses visse Partier af Saltet at være ganske rent, medens andre er noget slørede paa Grund af Tilstedeværelsen af luft- og væskefyldte Blærer. Saltkærnen gennem sættes af et Par stejltstående Brudflader.

Mineralogiske Sammensætning: Saltkærnen bestaar af de nævnte store Krystaller af Stensalt og indeholder desuden enkelte smaa Karbonatkorn samt talrige, oftest tvillingdannede Smaakrystaller af Polyhalit, der tidligere (D.G.U. II Række, Nr. 71, pag. 20) er blevet forvekslet med Mineralet Gips.

B. Saltkærnenes egne Vidnesbyrd m. m.

- a) Det synes uforklarligt, at en sammenhængende Saltkærne har kunnet bores op, idet Saltets Konsistens er saa vidt forskellig fra den over- og underliggende Bjergart. Borekærner af en saa heterogen Sammensætning som Kærnen fra den 13. November vil almindeligvis brydes i Stykker under Borets Rotation, hvorved de enkelte Brudstykker ved gensidig Friktion vil blive slidt, hvilket særligt vil gaa ud over de blødeste Dele som f. Eks. Saltet.
- b) Saltkærnen bærer ikke i ringeste Grad Præg af den Indpresning, som maa være den naturlige Forudsætning for et Saltlags Optræden i Lagserien. D.A.P. Co.'s Chefgeolog for Krigen, C. A. Baird, der i 1939 har undersøgt Saltkærnen⁶⁵, finder da heller intet Spor af den »Fluidalstruktur«, som vilde være en naturlig Følge af Indpresningen. Saltet røber saaledes ikke paa nogen Maade, at det er en Del af en indpreset Slire. Derimod vil en Saltkærne som den foreliggende kunne tildannes af et Stykke Stensalt, som stammer fra en Salthorst, f. Eks. fra en Stensaltforekomst af den Type, som udnyttes i Saltværkerne i Nordvesttyskland, hvorfra det danske Marked i 1936 forsynedes.

Det kan i denne Forbindelse yderligere bemærkes, at der i Saltkærnen fra Harte ikke kan iagttages mindste Spor af den for Borekærner af Stensalt saa almindelige »Skifrighed« vinkelret paa Kærnenes Længdeakse.

- c) Dr. phil. S. A. Andersen har i Pressen som Bevis mod Saltfundets Ægthed anført, at Saltkærnen efter Litteraturen skulde indeholde Smaakrystaller af Gips, et Mineral, der efter Dr. Andersens Opfattelse ikke skulde kunne eksistere i en Dybde af 958 m. Som allerede anført drejer det sig ikke om Krystaller af Gips, men om Mineralet Polyhalit. Øvrigt er Gips konstateret i en Dybde af mere end 1000 m i Harteboringen.
- d) Ravlin oplyser, at der flere Gange under Borearbejdet er blevet bemærket, at »Boret faldt«, og han har i den Forbindelse gjort gældende, at det var et Saltlag, man borede i. Saaledes »faldt Boret« baade den 13. November 1936, og da man i 1937 netop befandt sig i samme Niveau som det, hvori man den 13. November 1936 angav at have fundet Saltlaget. Der blev ikke

⁶⁵(Bilag 71)

tilvejebragt ringeste Spor af et Saltlag fra denne Dybde i 1937, og Udvalget kan ikke i dette Forhold — Boret, der »falder« — se noget som helst Bevis for, at der optræder Saltlag i Lagserien, da en hurtig Nedsynken af Boret f. Eks. kan skyldes, at man borer i bløde Lerlags eller i det omhandlede Tilfælde, hvor Borehullet maaske har forgrenet sig i ca. 950 m Dybde, den Omstændighed, at man har ramt Borehullet fra 1936.

- e) Som tidligere anført har man ikke i Harteboingen paa noget Tidspunkt tilført Skyllermudderet Salt, og eventuelle Lag af Stensalt, som man kunde støde paa under Borearbejdet, vilde derfor staa i Fare for at blive opløst. Tyske Geologer har endda i 1943 hævdet, at det med den anvendte Boremethode vilde være umuligt at faa en Saltkærne op uden saltmættet Skyllermudder. Udvalget har derfor undersøgt dette Spørgsmaal, idet man til Grund for Undersøgelsen har lagt Østmans Paastand om, at Skyllermudderet indeholdt op til 8—9 pCt. Salt, undertiden mere, stammede fra Grundvandet, hvilken Paastands Rigtighed dog ikke har kunnet efterprøves. Selv med en saa ringe Saltkoncentration som 8—9 pCt. maa det antages at kunne lade sig gøre at faa Saltstykker op i Kærnetageren, idet Borehastigheden i Salt kan blive meget betydelig, ca. 30 m pr. Time. Et Saltlag paa 17 cm's Tykkelse vil saaledes kunne gennembøres af Kærnetageren paa ca. 20 Sekunder. I dette korte Tidsrum vil kun meget lidt Salt have naaet at gaa i Opløsning, naar Skyllermudderet indeholder 8—9 pCt. Salt.

D.G.U. har kun konstateret en Saltkoncentration paa 0,58 pCt. Kogsalt i Skyllermudderet (med Prøvetagning af Skyllermudderet ved Boring i 1045 m Dybde), medens Ravlin under Afhøringen i Washington nævner Tallet 4 pCt⁶⁶. Selv med disse meget ringe Saltkoncentrationer vil Saltstykker formentlig kunne optages, naar den betydelige Borehastighed tages i Betragtning, men det maa forundre, at Saltkærnen ikke er blevet opløst i højere Grad end sket.

- f) Udvalget har ladet foretage en sammenlignende Undersøgelse af 1) Saltkærnen, 2) Stensalt indkøbt i 1943 i P. A. Kruuses Materialhandel i Odense, hvor Østman i 1936 købte nogle Stykker Stensalt til Brug i Harte, og 3) Saltprøver fra Saltværket »Asse« i Hannover, indsamlet paa Udvalgets Foranledning af Dr. Gry i Sommeren 1947. Som nævnt ovenfor (pag. 39) stammede det af Østman i 1936 og af Ministeriet i 1943 indkøbte Salt sandsynligvis fra Werk Asse. Der er konstateret saa stor Overensstemmelse mellem Saltprøverne, at det maa anses for gør ligt af en Blok Stensalt fra Asse at fremstille en Kærne, der i alt væsentligt vil være overensstemmende med Ravlins Kærne fra Harte⁶⁷.
- g) Ifølge Ravlins Dagbog viste der sig flere Gange under Boringer Olie paa Skyllermudderets Overflade. Disse »Oliespor« var dog efter de tilsynsførende Geologers Forklaring kun af forsvindende Omfang, og Olien maa

⁶⁶(Bilag 55)

⁶⁷(Bilag 80)

antages at hidrøre fra Maskineriet.

6. Ravlins Kuffert.

Som et yderligere Moment i Sagen foreligger som nævnt en Samling Prøver, der er fremlagt af Ravlin under Forhøret i Washington 1947 som hidrørende fra Harte.

Denne Prøvesamling er gjort til Genstand for indgaaende Undersøgelse saavel af Udvalgets Geologer som af den engelske Geolog, Professor Hollingworth, der er kommet til ganske samme Resultat som de danske Geologer⁶⁸.

Prøve 19, der er mærket med Dybden 2937'—3001' (svarende til 895,2—914,7 m), bestaar for den overvejende Dels Vedkommende af rødt Saltler med ret store Saltkrystaller og øvrigt af en rød Mergelkalksten. Ravlin har under Afhøringen i 1947 villet give Indtryk af, at Saltleret med Saltkrystallerne i denne Prøve hører til Kærneprøven mellem 906 og 909 m. D.G.U.'s og D.A.P. Co.'s Prøver fra dette Interval viser imidlertid overensstemmende rød Mergelkalksten for denne Kærne og ikke Antydning af Saltler.

I *Prøve 18*, der er mærket med Dybden 2934'—2937' (svarende til 894,3—895,2 m), findes ogsaa et Stykke Saltler med Saltkrystaller, men Hovedparten af Prøven bestaar af rød Mergelkalksten.

Prøve 21 bestaar af olie-imprægneret Skrivekridt. Dr. phil. Johs. Troelsens Undersøgelse⁶⁹ af Kridtets Indhold af Slimdyrskaller viser, at Skrivekridtet tilhører *Mucronata-Zonen*, d.v.s. den øvre Del af Skrivekridtet (*Senon*). Der findes ingen Dybdeangivelse paa Prøven, der saaledes alene er placeret i Lagserien gennem sin Plads i Prøvesamlingen. Hverken i D.G.U.'s eller D.A.P. Co.'s Prøver findes olie-imprægneret Skrivekridt og *Prøve Nr. 21* er ikke en Skylleprøve, saaledes som det ellers er Tilfældet med alle Skrivekridtprøver fra begge Harteboringer.

Ad Prøve 18 og 19 (Saltler).

En Bjergart af denne Karakter har hidtil ikke været kendt fra Harte, idet den ikke findes i de her i Landet værende Samlinger af Boreprøver.

Efter de foretagne Undersøgelser maa det hævdes, at Ravlins første Foregivende af, at Saltleret hidrører fra Kærneprøven 906—909 m, er urigtig.

Det maa endvidere anses for yderst usandsynligt, at et Lag som det paagældende kan forekomme nogets steds i den i Dybden 891—913 m gennemborede røde Serie, der som Følge af sit Indhold af Rester af Saltvandsdyr maa være afsat i et aabent Hav, medens Saltleret maa være afsat i et Inddampningsomraade, hvor Saltvandsdyr ikke har haft Mulighed for at kunne leve. Et yderligere Moment i Disfavn af Ravlins Foregivende er det, at denne Serie efter sit Forsteningsindhold tilhører den Etage af Kridtformationen, der kaldes *Albien*. Det vides, at det

⁶⁸(Bilag 75-81)

⁶⁹(Bilag 77)

i Albien-Tiden intet Steds i Europa er kommet til Saltudskillelser, idet samtlige kendte Aflejninger er uden Lag af Stensalt eller Saltler med Saltkrystaller. Der kan ikke være noget i Vejen for, at denne Prøve kommer fra Heide, hvor Saltler forekommer sammen med Stensalt fra Permtiden.

Ravlin har da heller ikke under Afhøringen i 1948 fuldtud turdet fastholde sin Paastand om, at Prøverne hidrører fra Harte, jfr. nærmere ovenfor pag. 43.

Ad Prøve 21. (Oliekridt).

Der gælder her det samme som for Prøve 19, at en Bjergart af denne Karakter hidtil ikke har været kendt fra Harte, idet den ikke findes i de her i Landet værende officielle Samlinger af Boreprøver.

Den Plads, som gennem Prøvens Nummer er anvist den i Ravlins Serie af Prøver, kan under ingen Omstændigheder være den naturlige, idet den herefter skulde være taget *under* den røde Serie (Albien); Oliekridtets Indhold af Slimdyrskaller (Foraminiferer) viser, at dets Plads i Lagserien maa være i Toppen af Skrivekridtserien i Harte boringen (Senon), altsaa flere Hundrede Meter højere end den røde Serie.

Med denne Prøve identiske Bjergarter kendes fra Heide, og der er geologisk set intet til Hinder for, at denne Prøve kan stamme fra Heide.

Det kan yderligere understreges, at Ravlins Prøve 21 efter hele sin Habitus maa være enten et Stykke af en Kærneprøve eller snarere et Stykke udhugget af en fast Bjergart. Da Kærne boring ikke er foretaget i nogen af Harteboringerne inden for Skrivekridtserien, og da Skrivekridt ikke er frit tilgængeligt ved Harte, kan det med absolut Sikkerhed siges, at Prøve 21 ikke kan stamme fra Harte.

I Fald Prøven hidrører fra Europa, maa den efter al Sandsynlighed hidrøre fra Heide, da der saa vidt vides, ikke findes olieimprægneret Skrivekridt tilgængeligt andre Steder inden for det europæiske Skrivekridtomraade.

Ravlin har da ogsaa ved Afhøringen i 1948 erkendt, at Oliekridtet stammer fra Heide, jfr. ovenfor pag. 43.

Sammenfattende Bemærkninger.

Efter at Udvalget paa Grundlag af det tilvejebragte Materiale har overvejet Spørgsmaalet om Saltfundets Ægthed, har man fundet Anledning til at bemærke følgende:

Ravlin har i 1947 erklæret, at det af nedennaevnte Grunde vilde være umuligt at udføre et Falskneri ved at anbringe Salt i Kærnerøret forinden dettes Nedsænkning:

1. Der var altid saa mange Mennesker til Stede, at det straks vilde blive opdaget, hvis han anbragte Salt i Kærnerøret.
2. Der var ikke ved Borestedet nogen Bygning, der var stor nok til at rumme Kærnerøret.

3. Saltet vilde blive opløst, inden Kærnetageren naaede Bunden af Borehullet.
4. Ravlin kunde ikke have udført Svindelen uden at have mindst 3—4 Personer til Hjælp.
5. Det var umuligt at tildanne et Stykke Stensalt mellem Skærehovedets Fræsere.

I Foraaret 1948 har han tilføjet følgende:

6. Hvis Kærneøret var tilstoppet af en Saltblok m. m., vilde Skyllemudderet ikke kunne flyde gennem det under Nedsænkningen, hvorfor Boret vilde gaa betydeligt langsommere ned, hvilket man straks vilde mærke. Desuden vilde Kærneøret i dette Tilfælde være fyldt af Luft, som ogsaa vilde forsinke Nedfarten og kunne mærkes paa Vægtindikatoren.

Ravlin har endvidere erklæret, at et Falsum er usandsynligt af følgende Grunde:

A. Hvis han havde ønsket at begaa et Bedrageri, kunde han have udført det under Boringen Paaby I i Stedet for at vente til Boringen Paaby II. B. Hvis Saltfundet havde været et Falsum, vilde Ravlin ikke have fortsat Boringen efter Nyttar 1937. C. Hvis Saltfundets Ægthed kunde anfægtes, vilde Ravlin have kunnet faa Koncession paa Grundlag af de Anhydritfund, han gjorde i Løbet af 1937. D. Hvis Saltfundet ikke havde været ægte, vilde Ravlin have kunnet acceptere et af de mange Tilbud, han fik paa Køb af Rettighederne over Danmarks Undergrund. E. Det vilde være ganske formaalsløst at begaa et saadant Bedrageri, da han havde god Tid til at finde et eller andet Loven omfattet Raastof, og han var aldrig bekymret for Slutresultatet. F. Til Fordel for Saltfundets Ægthed har Ravlin endvidere anført, at Boret »faldt« baade den 13. November 1936 og i 1937, da man borede i samme Niveau, som man havde boret i den fornævnte Dag.

Heroverfor skal man anføre følgende:

ad 1. Hvis Falskneriet f. Eks. var blevet forberedt om Aftenen den 12. November 1936, efter at alle — bortset fra Vagtmanden — var gaaet hjem, kunde Falskneriet utvivlsomt være blevet forberedt inde i Ravlins Skur, uden at andre havde opdaget det.

ad 2. Østmans oprindelige Beskrivelse af Falskneriet forudsætter ikke, at hele Kærneøret blev samlet inde i Skuret; det var tilstrækkeligt, at man samlede Ventilstykket og det øverste Led af det indre Kærnerør, og hertil var Ravlins Skur stort nok.

ad 3. Det vil efter Udvalgets Opfattelse være muligt at foretage Falskneriet paa den omhandlede Maade, f. Eks. saaledes, at Saltet indesluttet i Kærnetageren mellem to Propper Bjergartsmateriale og eventuelt Ler, da Risikoen for total Opløsning i saa Fald vil være yderst ringe.

ad 4. Hvis Ravlin samtidigt med Falskneriets Forberedelse har samlet hele Kærneøret, maa han have haft i hvert Fald een medskyldig, da Kærneøret ikke

kunde samles af mindre end to Mand, men dette Antal vilde paa den anden Side ogsaa være tilstrækkeligt. Hvis han derimod kun har samlet en Del af Kærneøret, for Eksempel Ventilstykket og det øverste Led af det indre Rør, har han kunnet klare denne Del af Samlingen alene, men han har behøvet en Mand til at forestaa den øvrige Samling af Kærneøret og herunder paase, at Saltet ikke faldt ud.

ad 5. Da Saltkærnen har kunnet tildannes paa andre Maader end ved Tildanning i Skærehovedet, er det underordnet, om Tildanning har fundet Sted paa denne Maade.

Naar Østman mener at have set Ravlin tilpasse noget »hvidt Stof« i Skærehovedet, kan Forholdet have været det, at Ravlin i Virkeligheden var ved at prøve, om et af Østman tidligere tildannet Saltstykke passede ind i Skærehovedet.

ad 6. Hvis Kærneøret havde været tilstoppet af et Stykke Stensalt, vilde Opdriften af Luften inde i Kærneøret være meget lille i Sammenligning med Borestammens Vægt. Boremesteren vilde derfor ikke kunne mærke, at Kærneøret gik langsommere ned end normalt. Det er ogsaa uden Betydning for Nedsænkningen, at Skylemudderet i Borehullet ikke kunde passere gennem det indre Kærnerør og Kugleventilen.

ad A. Et Bedrageri af samme Art som det her omhandlede kunde ikke være udført under Boringen Paaby I, da denne Boring ikke naaede ned under Skrivekridtssonen, i hvilken Ravlin maatte vide, at der ikke var Mulighed for Forekomst af Saltlag.

ad B. Statsministeriet krævede i Henhold til Boretildelsen, at Ravlin skulde fortsætte Borearbejdet inden 3 Maaneder efter Standsningen i November 1936, saafremt han ikke vilde udsætte sig for at miste Boretildelsen. Der var da praktisk taget ingen anden Udvej for ham end at fortsætte Boringen i Borehullet Paaby II, og dette kunde ske uden nævneværdig Risiko for, at et Falskneri derved blev afsløret, idet Ravlin kunde tilrettelægge Boringen saaledes, at der ingen Kærne kom op fra den Dybde, hvori han foregav at have fundet Saltet. Faktisk fremkom der heller ingen Kærne fra denne Dybde.

ad C. Det er muligt, at Ravlin — hvis et Falskneri ikke var begaaet — kunde have faaet udstedt Koncession paa Grundlag af de senere paaviste Anhydrithforekomster ved Harte, men ved at begaa et Bedrageri havde Ravlin fortabt sin Ret til senere at faa udstedt Koncession, selvom han fandt et af Loven omfattet Raasof. Ravlin havde allerede i November 1936 gjort Krav paa at faa udstedt Koncession paa Grundlag af Saltfundet, og han kunde ikke senere, da han fandt Anhydrit, tilsidesætte Saltfundet uden derigennem at erkende, at det var et Falsum.

ad D. Det kan ikke udelukkes, at Ravlin allerede paa dette Tidspunkt kunde have solgt sine Rettigheder over Danmarks Undergrund. Ravlin havde imidlertid dengang kun en Boretildelse, hvori han ganske vist havde Løfte om en

Koncession, hvis han fandt nogle nærmere angivne Raastoffer, f. Eks. Salt. Han skulde imidlertid have Statsministeriets Samtykke til Salg, og netop paa dette Tidspunkt bestod der visse Meningsforskelligheder mellem Statsministeriet og Ravlin, dels med Hensyn til Forstaaelsen af § 4, Nr. 7, i Undergrundsloven, dels med Hensyn til Omfanget af den Koncession, han havde krævet udstedt. Ravlin vilde derfor kunne faa mere ud af det eventuelle Salg, hvis han ventede, til der var blevet udstedt en egentlig Koncession, hvilken Koncession han sørgede for at faa udstedt til et Aktieselskab, saaledes at han kunde sælge Aktierne uden Statsministeriets Samtykke.

ad E. Da Ravlin paa det paagældende Tidspunkt ikke var i Stand til at fremskaffe den nødvendige Kapital til Stiftelse af sit Aktieselskab (D.A.P. Co.), maa det være berettiget at gaa ud fra, at de Midler, han havde til Raadighed til Boringen i Efteraaret 1936, i det væsentlige var opbrugt, og at han ikke kunde fortsætte Boringen, med mindre der bevilgedes ham ny Kapital. Man kan saaledes ikke sige, at han havde god Tid til at fortsætte Boringerne. Hans og Østmans Boringer om Natten i Tiden kort før Saltfundet tyder i samme Retning.

ad F. Udvalget kan ikke i den Omstændighed, at »Boret faldt«, se noget Bevis for, at der optræder Salttlag i Lagserien, da »Borets Fald« f. Eks. kan skyldes Boring i bløde Lerlag eller — i 1937 —, at man har ramt det gamle Borehul, jfr. Bemærkningerne ovenfor pag. 52 under d).

•

Som det vil være fremgaaet af foranstaaende, finder Udvalget ikke, at de af Ravlin fremhævede Momenter paa nogen Maade gør det usandsynligt, endsige umuligt, at Saltkærnen kan være falsk. Det bemærkes iøvrigt i Forbindelse hermed, at første Gruppe (Punkterne Nr. 1—6) ensidigt forudsætter det eventuelle Bedrageri udført paa den af Østman oprindeligt beskrevne Maade ved Saltets Anbringelse i Kærneøret inden dettes Nedsænkning, skønt der er Mulighed for, at et Bedrageri kan være udført paa anden Maade, f. Eks. derved, at Saltstykket efter Kærneørets Optagning den 13. November i Ly af Tusmørket er anbragt i den af Boret udtagne Række af Kærnestykker. Ravlins anden Gruppe af Argumenter (Punkterne Litra A—F) refererer hovedsageligt til Ravlins Motiver til eventuelt at begaa et Bedrageri. Men som nedenfor nærmere omtalt, lader der sig meget vel paavise et Motiv, der kan begrunde et Falskneri.

Ravlin har under Afhøringerne fremsat ogsaa andre urigtige Paastande og Udtalelser, men Udvalget har for at opnaa en Begrænsning af sin Redegørelse for Sagen ment at kunne undlade en detailleret Gennemgang af disse Anbringender.

Intet af det af Ravlin anførte kan tages til Indtægt for en Paastand om Saltfundets Ægthed, og Spørgsmaalet bliver da, om det ved Politiets og Udvalgets Arbejde i øvrigt fremkomne, omfattende Materiale giver Mulighed for en sikker Bedømmelse af, om Fundet er ægte eller ej. Som nogle efter Udvalgets Opfattelse særligt vægtige Momenter i saa Henseende skal man fremdrage følgende:

- a. Østman har i 1943 forklaret, at han efter sine Iagttagelser ikke var i Tvivl om, at Saltfundet var et Falsum, idet han oplyste, at han selv havde set Ravlin tilpasse et Stykke Stensalt mellem Skærehovedets Fræsere og derefter klistre noget Ler ind i Kærneøret den 13. November 1936 om Morgen. I 1946 benægtede Østman imidlertid, at han havde iagttaget noget Falskneri vedrørende Saltfundet, og han forklarede sine i 1943 derom afgivne Udtalelser ved Henvisning til, at han havde handlet under Pression, navnlig fra Junckers Side, ligesom han i en Skrivelse til nærværende Udvalg hævdede, at Politiet ved Afhøringerne i 1943 blot ønskede at faa bekræftet visse forudfattede Meninger og ikke tog Hensyn til de Kendsgerninger, der umuliggjorde Gennemførelsen af et Falskneri.

Under Politiafhøringen i April—Maj 1948 vendte Østman i alt væsentligt tilbage til sin oprindelige Forklaring og erklærede bl. a., at han kort før Saltfundet havde set Ravlin tilpasse et Stykke Stensalt i et Skærehoved; han var dog ikke længere sikker paa, at det netop var den 13. November om Morgen. Han gav endvidere den nye Oplysning, at Ravlin direkte havde tilstaaet over for ham, at Saltfundet var et Falsum, eller i hvert Fald ikke havde modsagt ham, da han foreholdt Ravlin, at denne havde begaaet et Bedrageri, og at det var i denne Forbindelse, Ravlin havde sagt »forget all about it«.

Ved Afhøringen i Retten i Juni 1948 fralagde Østman sig paa ny sin oprindelige i 1943 afgivne Forklaring og erklærede, at han havde handlet »under Nødvendighedens Pres«, da han afgav den. Juncker og nogle Tyskere, som han traf hos denne, havde foreholdt ham, at det var heldigst, at det blev fastslaaet, at Koncessionen kunde omstødes som Følge af, at Saltfundet var et Falsum. Østman gik da af Frygt for at blive »likvideret« eller sat i Koncentrationslejr ind paa at udtale sig som ønsket af Juncker og Tyskerne. Som Grund til, at han ved Politiets Afhøring i 1948 var vendt tilbage til sin oprindelige Forklaring, angav han under den senere Afhøring i Retten, at han havde været træt efter Rejse og følt sig truet af Politiet.

Østmans Anbringender om, at hans Forklaring af 1943 og den dermed i det væsentlige overensstemmende Forklaring til Politiet i 1948 er fremkommet under Pression henholdsvis af Juncker og Tyskerne (i 1943) og af det danske Politi (i 1948), og at Politirapporterne fra 1943 og 1948 ikke loyalt gengiver hans Udtalelser, strider imidlertid imod de fremkomne Oplysninger.

Saaledes har Juncker benægtet at have lagt noget Pres paa Østman, og Dr. Werner Best og fhv. Generalkonsul Ernst Krüger har begge erklæret, at Juncker ikke under Krigen søgte at interessere Tyskerne i den danske Undergrund. At Østman i 1943 skulde have afgivet en løgnagtig Forklaring af Frygt for Tyskerne, er ogsaa af den Grund usandsynligt, at Østman over for Landsretsassessor Lannung har afgivet en dermed i det væsentlige overensstemmende Forklaring allerede i 1941. Dette Aar var Gestapo nemlig endnu ikke trådt i Virksomhed i Danmark, og de tyske Likvidationer ses ikke at være bragt i Anvendelse før omkring Nytaar 1944. Retsforfølgning mod danske Statsborgere, der i Begyndelsen af 1941 her i Landet havde handlet mod tyske

Interesser, blev da foretaget af danske Myndigheder og Forholdet paadømt ved danske Domstole.

Østmans Anbringender om, at Politiet ikke skulde have gengivet hans Forklaringer loyalt, og at han ved Politiafhøringen i April 1948 var blevet truet af Politiet, er ligeledes utroværdige. Vedrørende hans Paastand om, at han var saa træt, at han lod Politiet skrive, hvad det vilde, bemærkes, at det ganske vist er rigtigt, at den første Afhøring af Østman blev foretaget, efter at han lige var vendt tilbage fra Grenaa til sit Hjem i Farum, og varede i adskillige Timer. Afhøringen blev imidlertid fortsat 2 Dage senere, og ved denne sidste Afhøring, der var ret kortvarig, fastholdt Østman i alt væsentligt hele den Forklaring, han havde afgivet 2 Dage tidligere. Østman blev endvidere i Forbindelse med Gennemgangen af de hos ham beslaglagte Papirer afhørt flere Gange af Politiet i April-Maj 1948, og heller ikke under disse Afhøringer fandt han Anledning til at fragaa Forklaringen.

At Østman afgav sin Forklaring om Falskneriet i 1943 til Trods for, at han som interesseret i D.A.P. Co.'s Koncession og maaske medskyldig i Falskneriet skulde synes utilbøjelig til at give Oplysning om Sagen til Politiet, kan imidlertid paa naturlig Maade forklares derved, at Østmans Samtaler med Juncker og Gunnar Larsen gav ham det Indtryk, at det vilde spare ham for Ubehageligheder og i Tilfælde af Junckers og hans Medinteressenters Overtagelse af D.A.P. Co.'s Koncession medføre økonomisk Fordel for ham at sige Sandheden om Saltfundet til Politiet. Han maa antages kun at have afsløret saa meget af Sandheden, at han undgik Risikoen for at blive sigtet som meddelagtig i Bedrageri. Bestræbelserne for at

FORTSAT PÅ SIDE 60